

ספר

תשובות מהרי"א

רבי יהודה אסאד הנקרא גיב

תשובות יהודה יעלה

כולל שו"ת על שו"ע חיי"ד צעניזים שונים בהלכות ועוקות להלכה ולמעשה . אש"י סעיף לדופקים על פתחו
 לכל דבר תקשה ה"ח הרב הגאון הגדול המפורסם בקלוי ארץ מאור הבולה . סג' הסודס . יסיד צדוק . על ישראל
 סדרתו . ומפורסם בגדולה לרקמו וענוותנותו לדיק יס"ע כקש"ס שו"ת יהודה אסאד ז"וקלסיה :
 נקדים ה"י אצ"ד בק"ק רעטע וסוב כהעלה וכהקבל לאצ"ד בק"ק סעענינץ . ואח"כ כהקבל לאצ"ד ור"ע בק"ק
 סע"ר א"ה על י יע"א . וצאלאות לו ס"ע שנים ליע"י חיי לקס אוחו אלקיס וכפער צכסיקה ועלמה כעמחו לבחי
 נדושים חלצ"ים וענוותו כבוד פה ק"ק ס"ה יע"א :

מדפס צמנס תרל"ג יבואו בשערי יהודא לפ"ק

זה הוא השער לה צדוקים יבואו בו לפ"ק

לעמברג

הוצאת חיים וברכה

עו יארק. שוח השו"ר

6

ו יוצאה בחוטי שער וכו'. ריש פרק זמה אשה (ו): אסיקנא דנחוטי שער לא פליגי דלכולי עלמא מותר ללכת בהן דלין מוללין בטבילה מפני שהמים צאין בהם ונמשנה שם (דף ס"ד:): יולאה אשה נחוטי שער צין משלה צין משל חברתה צין משל זמהה ונגמרה מנריך להו נריכי ע"ש ופירש רש"י חוטי שער שקולעת בהן שערה: ומ"ש והרמב"ם התיר הידה בש"ש זקנה. כבר התחזקו המפרשים למאז טעם לפסקו זה ולא עלה צידם על פי סוגיית הגמרא ולפס"ד נראה ברור דהרמב"ם היה גורס כגירסתנו תנא ובלבד שלא תנא זקנה בשל ילדה וילדה בשל זקנה וכמו שכתבו המוספות (ד"ה ובלבד שלא תנא) דכך היא עיקר הגירסא. מיהו לא היה הרמב"ם מפרש כפירוש רש"י ומוספות וכל המפרשים דתרווייהו לאיסורא דאם כן הכי ה"ל למתני ובלבד שלא תנא זקנה בשל ילדה ולא ילדה בשל זקנה. מדלג תני לא ולא תנא חד לא אלמא דחדא לאיסורא ואידך להתיירא. והכי קאמר ובלבד שלא תנא זקנה בשל ילדה וילדה שריא ללכת בשל זקנה וקאמר חלמודא בשלמא זקנה בשל ילדה איצטריך לאשמעינן דלא תנא ס"ד אמנינא כיון דשבת הוא לה לא מחכו עלה קמ"ל דאפילו הכי חיישינן דילמא מחכו עלה ושקלא להו ואחי לאיימניהו ארבע אמות ברשות הרבים אלא ילדה בשל זקנה גנאי הוא לה שעושה עמה זקנה ודלוי דלא מחכו עלה ופשיטא דמותר ומשני אידי דתנא זקנה בשל ילדה דלא תנא תני נמי ילדה בשל זקנה דתנא:

[יג] לא תצא במנעל הקרוע וכו'. נרייחא בסוף פרק חולין (שבת קמ"א:):

[יד] יוצאה אשה בחוטי שער וכו'. משנה בפרק זמה אשה (ס"ד:): ומ"ש ובבבד שלא תצא [זקנה] בש"ש ידה.

שם (תנא) [תנא] כח ובלבד שלא תנא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה בשלמא זקנה בשל ילדה שבת הוא לה ואחיא לחוויי כח אלא ילדה בשל זקנה אמאי גנאי הוא לה אידי דתנא זקנה בשל ילדה תני נמי ילדה בשל זקנה. ומשמע דהכי פירושו בשלמא זקנה בשל ילדה איצטריך לאשמעינן שאף על פי ששבת הוא לה לא תנא משום דמחכו עלה ואחיא לאשלופי אלא ילדה בשל זקנה אמאי איצטריך לאשמעינן דלא תנא פשיטא דכיון דגנאי הוא לה מחכו עלה ושלפא

להו וכן פירשו המוספות (ד"ה ובלבד שלא תנא) ומשני אידי דתנא וכו' אף על גב דהרי"ף (פ"ט) גורס כד נכבא פירשו הר"ן (ד"ה גמי) דענין זה והכי קאמר צננס ואגב גררא נקטיה: אב"ט הרמב"ם בפרק י"ט (ה"ט) הסיר ילדה בשל זקנה ונראה שפרש בשלמא זקנה בשל ילדה שפיר דמי דלא תנא משום דאחיא לחוויי דשבת הוא לה אלא ילדה בשל זקנה אמאי לא תנא דכיון דגנאי הוא לה ודאי לא אחיא לחוויי ומשני כד נכבא כלומר צננס נקטא דודאי ילדה בשל זקנה יולאה דהא ליכא למיחש למידי אלא דאידי דתנא שלא תנא זקנה בשל ילדה תנא נמי דלא תנא זקנה בשל זקנה כן פירש הרב המגיד ותמני דלפי זה תני תנא שקרא משום אידי ל: [מ] ויוצאה בחומרתא דקטיפתא. נריש פרק זמה אשה (מ):

להו וכן פירשו המוספות (ד"ה ובלבד שלא תנא) ומשני אידי דתנא וכו' אף על גב דהרי"ף (פ"ט) גורס כד נכבא פירשו הר"ן (ד"ה גמי) דענין זה והכי קאמר צננס ואגב גררא נקטיה: אב"ט הרמב"ם בפרק י"ט (ה"ט) הסיר ילדה בשל זקנה ונראה שפרש בשלמא זקנה בשל ילדה שפיר דמי דלא תנא משום דאחיא לחוויי דשבת הוא לה אלא ילדה בשל זקנה אמאי לא תנא דכיון דגנאי הוא לה ודאי לא אחיא לחוויי ומשני כד נכבא כלומר צננס נקטא דודאי ילדה בשל זקנה יולאה דהא ליכא למיחש למידי אלא דאידי דתנא שלא תנא זקנה בשל ילדה תנא נמי דלא תנא זקנה בשל זקנה כן פירש הרב המגיד ותמני דלפי זה תני תנא שקרא משום אידי ל: [מ] ויוצאה בחומרתא דקטיפתא. נריש פרק זמה אשה (מ):

ה רב המגיד ותמני דלפי זה תני תנא שקרא משום אידי ל: [מ] ויוצאה בחומרתא דקטיפתא. נריש פרק זמה אשה (מ):

דרכי משה כ"ט. אות א) ומותר לאשה נשואה לגלות נכרית שלה לא שגא אם היא עשויה משערוחיה או משער חברתה דאין שער באשה ערוה אלא דווקא שערוחיה המדובקים בבשרה אבל לא בתלושין עשויות לכסות שערוחיה האחרות אף על גב דעבדה לקישוט שחאה נראית בעלת שער:

פרישה וכל שכן שן דלמס מותר: (יט) ויוצאה בחוטי שער. מלמתי כתוב בהג"ה אלפסי החדשות דמותר ללשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה לא שגא אם היא עשויה משערוחיה או משער חברתה דאין שער באשה ערוה אלא דווקא שערוחיה המדובקים בבשרה אבל לא בתלושין עשויות לכסות שערוחיה האחרות אף על גב דעבדה לקישוט שחאה נראית בעלת שער עכ"ל דרכי משה (א"ח ו). ונראה דהיינו טעמא דמותר כאן צהכי ללכת טפי מחוטי הזמר שצראש הסיומן ולא חששו הכא נמי דילמא אימרמי לה טבילה ואחי לאחייניהו דהא הני שערוח נודאי מחוברין דבשר ויש צו משום חלינה דשאני הכא דהאי פאה נכרית היא כשאר אחד ממלבושיה דאינה הולכת וזולתן אס כן בשעת טבילה מניחתן צבימה מה שאין כן צהכי דלעיל: (כ) ובבבד שלא תצא כו'. פירש רש"י לא משום דשמורה על לבנה נראין הן ומאוס ודלמא מחכו עלה ואחיא לשלופי ומיימי: (כ"א) והרמב"ם ז"ל התיר כו'. דהאי דאסור זקנה בשל ילדה משום דאחי לחוויי להן דשבת הוא לה מה שאין כן צילדה בשל זקנה דגנאי הוא לה דודאי לא אחיא לחוויי. ועיין צבית יוסף שחמה על דברי הרמב"ם שלפי דרכיו תני תנא שקרא ועיין צרישה: ויוצא לזן בחומרתא דקטיפתא. פירש רש"י קשר שעושין לרפא קטוף עין רע שלא תשלוט:

[יג] לא תצא במנעל הקרוע למעלה שגנאי הוא לה ומחכו עלה ואתיא לאחוייה. ולא במנעל חדש (ו) שמא לא יבא למדתה אלא אם כן נסתה ללכת בו מאתמול שהוא למדתה. אבל איש מותר שאינו מקפיד כל כך: [יד] (יט) יוצאה אשה בחוטי שער בין אם החוטים עשויוין משערה או משער חברתה ואפילו משער בהמה (ו). (כ) ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה [ו] ולא ילדה בשל זקנה (כ"א) והרמב"ם ז"ל התיר לילדה בשל זקנה: [מ] ויוצאה בחומרתא דקטיפתא לז.

ה המפרשים דתרווייהו לאיסורא דאם כן הכי ה"ל למתני ובלבד שלא תנא זקנה בשל ילדה ולא ילדה בשל זקנה. מדלג תני לא ולא תנא חד לא אלמא דחדא לאיסורא ואידך להתיירא. והכי קאמר ובלבד שלא תנא זקנה בשל ילדה וילדה שריא ללכת בשל זקנה וקאמר חלמודא בשלמא זקנה בשל ילדה איצטריך לאשמעינן דלא תנא ס"ד אמנינא כיון דשבת הוא לה לא מחכו עלה קמ"ל דאפילו הכי חיישינן דילמא מחכו עלה ושקלא להו ואחי לאיימניהו ארבע אמות ברשות הרבים אלא ילדה בשל זקנה גנאי הוא לה שעושה עמה זקנה ודלוי דלא מחכו עלה ופשיטא דמותר ומשני אידי דתנא זקנה בשל ילדה דלא תנא תני נמי ילדה בשל זקנה דתנא:

ה ויוצאה בחומרתא דקטיפתא. משנה וגמרה ריש פרק זמה אשה (מ):

(ד) בכ"ב בו (ס"י לא, לג ע"ד) אבל בבגד חדש שרי דליכא למיחש דלמא שלפא וכ"כ הר"ן (כ"ה ד"ה וכתבו) דליכא למיחש אלא בתכשיטין קטנים שאין בני אדם מרגישינן בהן אבל תכשיטין גדולים כגון חגורה וכדומה לזה שרי: (ז) מצאתי כתוב בהג"ה אלפסי החדשים (שלטי הגבוהים

דרישה [ו] ולא ידה בש"ש זקנה כו'. כך הוא לשון הברייתא לבן ומקשה על זה בשלמא זקנה בשל ילדה שבת הוא לה ואתיא לאחויי לגן אלא ילדה בשל זקנה אמאי גנאי הוא לה אידי דתנא זקנה בשל ילדה תנא נמי ילדה בשל זקנה. כתב בית יוסף ומשמע דהכי פירושו בשלמא זקנה בשל ילדה איצטריך לאשמעינן אף על פי ששבת הוא לה לא תצא משום דמחכו עלה ואתיא לשלופי וכו' וכתב שכן פירשו המוספות. ופירוש זה דחוק מכמה טעמים דהא צריך לומר מ"ש ואתא לאחויי לזן טעות סופר הוא דאף אם מגידין ואתיא לאחויי לא יתיישב שפיר חזא דהא טעם זה ידע גם כן המקשן דקאמר בשלמא ועוד דאם כן הוה ליה למימר קא משמע לן דאפילו הכי חיישינן דלמא מחכו עלייהו ואחי לאחויי. אבל לפי גירסת הספרים עיקר חסר מן הספר וגם לישנא בשלמא ואמאי גנאי כו' לא יתיישב שפיר. לאפוקי לפירוש הרמב"ם יתיישב כל זה וזה מבואר בקל למי שמדקדק בו. והא דהקשה בית יוסף דלפי זה תני תנא שקרא משום אידי אפשר לומר שהרמב"ם היה גורס כמי במקום כדו דו"ק:

בהריון במבקשת, לפני שתסע לפולניה לאח בעלה, אין להתחשב עם החוקה שהחוקה המבקשת לבתו של ג., כיון שיש עדים שידעו את האמת נגד החוקה. [ואין לומר שהעדות אינה נגד החוקה, כי מי ימר שזאת היא שהיתה בהריון ממנה ברוסיה, שמא נשארה שם או מתה, שהרי לפי ההוכחות מתעוררת הלידה ותעוררת הניהוי של המבקשת, לפי מה שנקבע הגיל, הכל תואם עם דברי העדים שזוהי היא הנצבת בזה, ועוד שאין לנו לחוש למיעוטא דמפילות, וגם אילו היה זכר מההריון ההוא היינו שומעים מהעדים, והוי כמ"ש במכות (כ"ג ע"ב) כיון דחשיב ירהי ויומי ואתרמי דחויגן מחוקיגן דלא חויגן לא מחוקיגן, וכ"ש לענין ספק ממזר דרבנן שאין לנו לגבב חומרות בדברי נביאות, וגם עדות העד שהיתה בהריון מצטרפת לעד השני שגולדה לה ילדה מבעלה, ובצירוף התעוררות כנ"ל. וזה ברור]. וכסיוע לזה יש להוכיח מה שהחזיק לבניו גם את שני הילדים הקודמים, שהם בני אחיו, וגידלם ופירנסם ורשמום על שמו כמנהג אב לבניו, אף שכל העדים יודעים ששני הבנים הללו הם מאתיו המנוח של ג., וא"כ איתרעא החוקה שהמבקשת בתו, ועכ"פ בניד דהוי מדרבנן כנ"ל, ויש לעשות ס"ס להקל, עם האמור באות יד הנ"ל, יש להתיר את המבקשת להנשא לכל גבר די תצבי. הגלע"ד כתבתי. וצור ישראל יצילנו משגיאות, ומתורתו יראנו נפלאות אמן. עופדיה יוסף

סימן ה

בדין, פאה נכרית

76 לשאלת רבים וכן שלמים אם מותר לאשה נשואה לצאת לרשות הרבים ב, פאה נכרית" לראשה, במקום מטפחת או כובע? [וכבר גליתי דעתי בזה בקצרה בשו"ת יביע אומר ח"ד (תאה"ע סי' ג אות ג) להחמיר. אך בהיות שבזהו פשתה המטפחת להורות היתר בדבר, אמרתי איעבור פרשתא דא ואתנייה בס"ד. וזה החלי, בעזר צורי וגואלי.]

א) בירושלמי (פ"ז דכתובות ה"ו): "א"ר יחזן היוצאת בקפלטין שלה אין בה משום, יוצאה וראשה פרוע", הדא דתימר לחצר, אבל למבוי יש בה משום, יוצאה וראשה פרוע". חצר שרבים בוקעים בתוכה הרי היא כמבוי, מבוי שאין רבים בוקעים בתוכו הרי הוא כחצר". ופירש הפני משה, קפלטין, היינו מטפחת שעל ראשה. ונראה שמפרש הירוש' על דרך הנאמר בבבלי (כתובות ע"ב): "א"ר יחזן קלתה אין בה משום פרוע ראש, היכא אילימא בשוק דת יהודית היא, אלא בחצר, א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה, אלא מחצר לחצר ודרך מבוי. וכן פסק הרמב"ם (פכ"ד מה' אישות ה"א"יב), שהעוברת על דת משה היא היוצאת לשוק ושערה גלוי, והעוברת ע"ד יהודית היא שיוצאת לשוק וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפחת". וכ"כ מרן הש"ע (סי' קטו ס"ד). ומבואר בדברי הב"ח (ר"ס קטו) דמטפחת דקאמרי היינו שהיא שקופה ושערה ניכר עדיין. וכ"כ בשו"ת תשובה מאהבה ח"א (סי' מח), שהמטפחת שהיא קלתה מיירי שעשויה מעשה רשת והשערות נראין מתחתיה. ע"ש. וא"כ גם הירושלמי היינו במטפחת שקופה ששערותיה נראין דרכה. וכ"כ בקרבן העדה, שפירוש קפליטין בגד דק שמנחת על ראשה. (וכו"ב בירושלמי רפ"ו דשבת, רב הונה הורי לאנתתיה דריש גלותא למיתן ליברא דדהבא על, קפילטה", ופי' הפ"מ שהוא הצעיף והכובע שעל ראשה). אולם הערוך (ערך קפליטין) פירש, וז"ל: "פירוש קפליטין בלשון רומי: שער ותלתלים ופאה נכרית". ויוצא לנו אפוא שאסור לצאת בפאה נכרית לרשות הרבים.

ב) והנה בשלטי הגבורים (שבת סד:), כ' שני' להתיר לנשים נשואות לצאת בפאה נכרית, וכדמוכח ממחני' (שבת סד:), דקתני, יוצאת אשה בכבול ובפאה נכרית לחצר, ולא אמרו "שער באשה ערוה", אלא רק בשער הדבוק לבשרה ממש וכו'. ע"ש. והניף ידו שנית בהגהות עין משפט (נזיר כח:), על מ"ש בגמ' שם.

פאה נכרית שנושים נשואות נותנות בראשן, יהושע בעז. עכ"ל. אולם הגאון ר' יששכר בער איילנבורג בשו"ת באר שבע (סי' יח) האריך לדחות דברי השלטי הגבורים הנ"ל בדברים גמריים, והביא ג"כ דברי הגאון מהר"י קצנלבוניגן שכי' ע"ד הש"ג, לא זו הדרך וכו', שהדבר פשוט ביותר דמתני' (שבת סד:), מיירי בפאה נכרית אשר תחת השבכה ועליה רדיד כנהוג, שלא היו הנשים או רגילות בפאה נכרית זולת הנשים ששער ראשן מועט, ובכרי שלא יתגנו על בעליהן, היו רגילות לתת פאה נכרית בראשן כרי שיתראו כבעלות שער מרובה, וכמו שפרש"י (בערכין ז.). והיינו נמי דאמר' בניור (כח:), שאפשר בפאה נכרית וכו'. ועוד שהרי אפשר לפרש דהיינו בחצר שאין הרבים בוקעים בו, אבל בחצר שרבים בוקעים בו אסור, וכ"ש ברשות הרבים. ובכתובות (ע"ב): קלתה אין בה משום פרוע ראש, היכא, אילימא בחצר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה, ופרש"י ותוס' והר"ן, כלומר דמשמע דבלא קלתה מיהא יש בה משום פרוע ראש, וא"כ הא כולוהו נפקן שאין אשה נוהרת בחצרה, ומשיגין מחצר לחצר דרך מבוי. ע"ש. אלמא דבתצר שאין רבים בוקעים בו אפי' אם יוצאת בשערות ראשה ממש לית לן בה. וכן מוכח להדיא מה' הרמב"ם (בפכ"א מה' איסורי ביאה) והטוש"ע אה"ע (סי' כא) שכו', לא ילכו בנות ישראל פרועי ראש, בשוק", אלמא דדוקא בשוק אסור, אבל במקום שאין רבים בוקעים בו מותר, ואפילו משום מנהג צניעות ליכא. והוסיף הבאר שבע להביא ראיה לזה ממ"ש בנדרים (ל:), הגודר משחורי הראש מותר בנשים ובקטנים, שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים, מ"ט, אנשים זימנין דמיכסו רישייהו וזימנין דמגלו רישייהו, אבל נשים לעולם מכסו, וקטנים לעולם מיגלו. ופרש"י, נשים לעולם מיכסו, שאינם שחורי ראש ועטופות כל שעה בלבנים. ואם איתא שרשאות ללכת בפאה נכרית, הרי אינן עטופות כל שעה בלבנים, וכו'. ע"ש. [ולכאורה ק"ל דא"כ יאסר גם מבתולות פנויות, שמתרות ללכת מן הדין בגילוי ראש ברה"ר. ושור' בקרבן העדה בשירי קרבן (פ' המדיר) שנתעורר מזה, וכ' להוכיח מכאן לאסור גם לבתולות פנויות לצאת לרה"ר בלי כיסוי ראש. אבל אין דבריו מחוורים להלכה, ובאמת דליכא מאן דחש להא כלל, שאע"פ שכי' הרמב"ם (בפכ"א מה"א"ב ה"ו): "לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש", וכ"פ הטוש"ע אה"ע (סי' כא ס"ב), כבר פירשו הפרישה והב"ח והח"מ והב"ש, שפירוש פנויה בכאן היינו אלמנה או גרושה, אבל בתולה מותרת ללכת בפרוע ראש, וכמ"ש ראב"י"ה (בפ"ג דברכות סי' עו), שמותר לקרות ק"ש נגד בתולה שרגילה בגילוי שער, ואין בזה משום שער באשה ערוה. וכ"כ בארחות חיים (הל' ק"ש אות לו) בשם ר"ת, שמעשים בכל יום לקרות ק"ש כנגד שער הבתולות. וכן הוא במאירי (ברכות כד.) ובמרדכי והרא"ש שם. וכ"פ הטוש"ע א"ח (סי' עה ס"ב). ע"ש. ופוק חזי מאי עמא דבר, שמנהג פשוט בכל תפוצות ישראל שהבתולות הולכות ברה"ר בגילוי ראש. וכ"כ בחי' החת"ס (נדרים לו:), שבתולות פנויות מותרות לצאת בגילוי ראש. ושכן המנהג. ע"ש. וע"ע בשו"ת עדות ביהוסף מטעלו (סי' כט ענף ד). ובמגן גבורים א"ח (סי' עה). ובעצי ארזים אה"ע (סי' כא סק"א). ואכמ"ל. דרו"ק]. והנה גם הגר"א בשנות אליהו (פ"ו דשבת מ"ה) כ', יוצאת אשה בפאה נכרית, פי' אשה שאין לה שער נוטלת שער, ומכנסת תחת הצעיף" כדי שתתראה כבעלת שער. עכ"ל. וכ' הרה"ג המור"ל בהערה (אות יח), שזוהו לאפוקי ממ"ש בשלטי הגבורים ללמוד מכאן היתר לנשים נשואות, לצאת בפאה נכרית לרה"ר, ולזה כ' רבינו שהן מכוסות בצעיף, ואע"פ שבשה"ג דחה זאת, אבל אין דבריו מוכרחים. ע"כ. וזהו כד' הבאר שבע הנ"ל, וע"ע בשו"ת בית יעקב (סי' קנב) שדחה ד' העין משפט הנ"ל. ע"ש.

ג) והרמ"א בהגה א"ח (סי' עה ס"ב) כ' שמותר לקרות ק"ש כנגד שערות הנשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן, וכ"ש כנגד שער של פאה נכרית אפי' דרכה לכסותה. וכ' המג"א סק"ה, שכי' השלטי הגבורים להתיר אף לכתחלה, וכדאי' במתני' כ"ו דק"ו יצאנו אהנו דפאג נכרית, וז' ע"ד וכו' חלק ת"י

שבע שחולק עליו, והאריך בספרו בדברים דחויים. ע"כ. וכ' ע"ז
הגאון יעב"ץ במור וקציעה (שם), שנראה מהמג"א שהבין בדי
הרמ"א בהנה, שהוא הדין לענין איסור פריעת ראש דשרי לגמרי,
ולא היא, שלא התיר הרמ"א אלא לבעלה דכיון דשריא בביתה הו"ל
אורחה בהכי ולא מטריד, אבל לגבי אחריני אסור משום פריצותא,
חזק דהא לא מיתני לה הרמ"א באה"ע (סי' כא) לגבי איסור
פריעת ראש ברה"ר, אלא לגבי ק"ש. ונפלא מאד מהמג"א דדחי
לגברא רבה כהבאר שבע בגילא דחיטחא, ובמילי דכדי, ושרי ליה
מאריה דאזיל לתר איפכא בלי שום ריח ראייה והוכחה כל עיקר,
ומקלה יגיד בור, שבקיה מר לחסידותיה, ודברי הגאון מהר"י
קצנבלויגן שהובאו בב"ש יש בהם טעם כעיקר, לא דחויים הם,
אלא שרירין וקיימין, ומנה לא נזוע, ולא נטה ימין ושמאל מדבריו.
אכת"ד. והניף ידו שנית בשאלת יעב"ץ ח"א (סי' ט) ע"ד מהר"י
בעז (בנוזיר כח:), דהא דאמרי' אפשר בפאה נכרית היינו בחצר,
ולא ברה"ר, דהא לא אתיגן עלה אלא משום דלא מצי בעל למימר
אי אפשר באשה מגולחת, וא"כ לר' מאיר אטו בשערה מי איכא
למימר דשריא למיפק ביה לרשות הרבים, והא איסור פריעת ראש
דאורייתא, א"ו שהפ"י שאשה מגולחת מתגנה קצת על בעלה
כשלפעמים ראשה נגלה בביתה ונראית קרחה, שהשער נוי לאשה,
וע"ז קאמר ת"ק דאפשר בפאה נכרית, ולעולם בשוק יש איסור
בפאה נכרית, וכן עיקר לע"ד, דלא עדיפא פאה נכרית מקלחת
שאסור בשוק, דהו"ל דת יהודית כמ"ש בכתובות (עב:). והא דשבת
(סד:), מיירי בחצר וכו'. עכת"ד. ולפ"ו יש לדחות מ"ש הפמ"ג
א"ח (סי' עה א"א סק"ה) שבמדינות שיוצאות בפאה נכרית יש
להם לסמוך ע"ד הרמ"א, וקצת דמדומי ראייה מכתובות (עב).
דפריך, ראשה פרוע דאורייתא, ולא מוקי בפאה נכרית דאיכא משום
דת יהודית, א"ו דלית בה דת יהודית ושרי. ע"כ. ולפי האמור
מלבד שגם הרמ"א לא איירי בהכי כלל, אלא אם דמדומי ראייה
מהמ"א, דרבותא קמ"ל בתי' הגמי דמשני דמיירי כשיצאת
בקלחת, ואפ"ה איכא משום דת יהודית, והיינו במטפחת דקה כנ"ל.
וכ"ש בפאה נכרית דחמיר טפי, וכמ"ש הג' יעב"ץ. וע"ע בשאלת
יעב"ץ ח"ב (סי' רח) שהוסיף לדחות בתוקף ד' העין משפט ושלטי
הגבורים בהיתור הפאה נכרית, ודחה מ"ש השואל לסייע ד' העין
משפט לפ"ד הסמ"ג בשם הירושלמי שגם בחצר נוהג איסור פריעת
ראש, ואעפ"כ אמרו (בנוזיר כח:), דאפשר בפאה נכרית, וא"כ אפי'
את"ל דמיירי בחצר שפיר הוכיח מכאן דשרי. וע"ז כ' הגאון יעב"ץ
לדחותו בשתי ידים, ושאפי' אי יהיבין ליה טעותיה אין אחריות
ד' הירושלמי עלינו, ועוד שכל דין שאתה דן חלתו להחמיר וסופו
להקל אינו דין, ולכן העיקר כד' מהר"י קצנבלויגן והבאר שבע
דב גובריהו ונפיש חיליהו, ודלא כהמג"א. עכת"ד. ובאמת שאין
כל הוכחה להיתר ע"פ הירושלמי, שהרי שפיר מצינו לחלק בין חצר
לרה"ר פאה נכרית להירוש' עצמו, וכמבואר בריש אמיר ע"פ בעל
הערוך. ולכן צדק הגאון יעב"ץ בהשגתו. וכן ראיתי להגאון חת"ס
בהגהותיו לאו"ח (סי' עה) שהעיר ע"ד המג"א שכ' שדברי הבאר
שבע דחויים, שהמעייני היטב בדברי הב"ש יראה שדבריו נכונים
לדינא, ושכן העלה הגאון יעב"ץ הנ"ל לאסור פאה נכרית. עכת"ד.
(והגאון ר' עקיבא סופר ז"ל כ', שידוע שהגאון מ"ז חת"ס הסתמך
על פסקי הלכה של היעב"ץ, ודבריו היו לו לעינים בכ"מ. וכמ"ש
בס' ר' עקיבא ותורתו עמוד קעב.) וכ"כ הגאון ממונקאטש בעל
מנחת אלעזר, בס' נימוקי א"ח (סי' עה) להעיר ע"ד המג"א הנ"ל,
שהאמת הוא שד' הבאר שבע נכונים להלכה ואינם דחויים כלל,
וכמו שביאר בתשובה בכת"י, ובע"כ שד' המג"א הללו הם מאיזה
תלמיד טועה. וכן העלו כמה מגדולי האחרונים לאסור פאה נכרית,
וכן הזהיר החת"ס בצוואתו. ע"כ. וע"ע ברכי יוסף א"ח (סי' שג
סק"ב) ובמחבר"ר שם.

ד) ועינא דשפיר חזי להגאון מהר"ש קלוגר בשו"ת שנות חיים
(חשובה שטו דף צ ע"ד), שכ', ונ"ל שבזמן הזה אף

היו כשרות וצנועות ולא היה דרכן לצאת בגילוי עור שלהן כלל,
לפיכך כשאחת הולכת בפאה נכרית מידע ידעי שאין אלו שערותיה
ולא יבואו לידי הרהור, אבל בזה"ז שבעה"ר רבות בנות פרוצות
והולכות בגילוי ראש ברה"ר הרי גם ההולכת בפאה נכרית גורמת
להרהורי עבירה, כי מאין ידע הרואה שפאה נכרית בראשה, הוא
יסבור כי שערותיה הן, ויבאו לידי פריצות והרהורי עבירה הקשים
מעבירה, ששער באשה ערוה. וד' הפמ"ג שכ' ל"ר מכתובות (עב:),
יש לדחות דבפאה נכרית איסור שעוורת על דת יהודית מרובנו,
אין לה כתובה, וא"צ לטעם איסור שעוורת על דת יהודית מרובנו,
אלא גם בלא זה אם אינה שומעת לו אין לה כתובה. ועכ"פ לדינא
העיקר כדעת האוסרים בזה"ז וחלילה לצאת בפאה נכרית לרה"ר.
ע"כ. והנה הגם שיש להעיר ע"מ שחידש דהיכא דמאיסא ליה
משום זוהמא יוצאת בלי כתובה, שיש לדון בחידוש זה, שמכיון
שיכולה להסיר הפאה נכרית כשהיא מתיחדת עמו ולנה אצלו אינו
יכול להוציאה בלא כתובה. ולא מבעיא להט"ז אה"ע (סי' לט סק"ה)
בדין המשתנת במטה שאינה מפסידה כתובתה, אלא אף למ"ש
הרשב"ץ בב"י שם דדוקא היכא דראה ונתפייס, כגון שאחותו ידעה
מוה, לא הפסידה כתובתה, הלא"ה אין לה כתובה. וכ"ש לד' מרן
הב"י דהו"ל מום גדול, וכו'. וכ"פ הרמ"א (סי' קיז ס"ה) שכן עיקר.
וכן פסק בשו"ת בית דוד (חאה"ע סי' כח). וע"ע בשו"ת אדמת
קודש ח"ב (חאה"ע סימן א). ובשו"ת עבודת השם (חאה"ע סימן
כה). ובשו"ת בית יצחק להגאון מהר"י שמלקיס (חאה"ע סימן קכו).
ובשו"ת בנין ציון ח"א (סי' קמה). ובשו"ת ומצור דבש (חאה"ע סי'
יח). ואכמ"ל. מ"מ שאני התם דהוי מום שבגופה, משא"כ בכה"ג. וכבר
דחינו בלא"ה ראיית הפמ"ג בזה והוא עצמו לא כ' זאת אלא בשם,, דמדומי
ראיה", נקוט מיהא שהסכמת הגר"שק לאסור בזה"ז בכל תוקף. וכ"כ
עוד בספרו קנאת סופרים (סי' עב דכ"ד ע"ג). ע"ש. ומכל שכן
בדורות הללו שעושים הפאות נכריות במומחיות רבה עד שלא ניכר
כלל אם האשה הלזו הולכת בשערותיה הטבעיות, או בפאה נכרית,
ובודאי שיש בזה פריצות, מלבד החשש למראית העין. וכ"כ התפארת
ישראל (פ"ו דשבת מ"ה), דדוקא בחצר שאין רבים בוקעים בו
התירה המשנה לצאת בפאה נכרית, הלא"ה ודאי שיש בזה משום
מראית העין. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מהר"י"ל דסקין בקונטי' אחרון
(סי' ריג) וז"ל: ע' בשלטי הגבורים פ"ו דשבת דשער פאה נכרית
מותר, ונ"ל דדוקא בגוונא שהפאה ניכרת לכל שלא נעשית
משערותיה של האשה עצמה, אבל בלא"ה ודאי דאסור, משום מראית
העין, כדק"ל לאסור בדם דגים ובכ"י, וכ"ש לענין איסור ערוה
שהוא מחשש הרהור. וגם בלא"ה י"ל דהתם רק בחצר אמרו, אבל
ברה"ר מג"ל להתיר, עכ"ה. וע"ע בשו"ת עדות ביהוסף (סי' כט
ענף ג) שהביא ד' התפארת ישראל הנ"ל, וכ' שהדין עמו לאסור
משום מראית העין. וע"ש. וגדולה מזו כ' הגאון בעל עצמות יוסף
בס' משא מלך (תורת המנהגות חקירה י), על אודות איוה נשים
שלוקחות משי שחור ונותנות בפדחתו בכדי להתנאות, איסורא קא
עבדי, ורע עלי המעשה, כי בני אדם הרואים אותן טועים בהן, וחושבים
ששערותיהן הן. והובא בכנה"ג אה"ע (סי' כא הגה"ט אות ז). והעיר
ע"ז, שלפמ"ש בשלטי הגבורים להתיר פאה נכרית כ"ש בזה שמותר
גמור הוא. ואפי' לסברת הבאר שבע בשם מהר"י קצנבלויגן שמחה
על קדקוד סברא זו והעלה לאסור, י"ל דבכה"ג שרי. ע"כ. נמצא
שאף להכנה"ג בפאה נכרית יש להחמיר יותר שיש בזה עכ"פ
משום מראית העין. וע"ע להגאון תורת שבת (סי' שג סק"י) שכ'
שדברי השלטי הגבורים להתיר פאה נכרית אינם כדאי להתיר מנהג
שגהגו וגדר שגדרו בנות ישראל משנים קדמוניות, וראייתו משבת
(סד:), מעיקרא ליתא, דהתם בחצר מיירי, דשרי מעיקר הדין לצאת
לחצר אפי' אם אין ראשה מכוסה, כל שאין רבים בוקעים בו,
וכדאיתא בש"ע אה"ע (סי' קטו ס"ד). ולית גר ובר גר שיסתור
ראיות הבאר שבע שאסור בזה, ומכיון שאין אדם יכול להבחין אם
בשערותיה או בפאה נכרית היא מתקשטת ויוצאת, למה לא נאמר

ז"ל שזרה הנב נמנב ביה שג"ר
וה"ל כדזכור (ז) נגמ ע"פ
וה"ל כדזכור (ז) נגמ ע"פ
וה"ל כדזכור (ז) נגמ ע"פ
וה"ל כדזכור (ז) נגמ ע"פ

המ"א מוצג לז"ל שאסור לנ"ה
לכ"ה לרפ"ו קס"ג נכרית.
כ' תמ"א זיג"ל נמנב וקפ"ה
152 / חמ"ה ת"ס, שנוכ הנ"ה

בהן משום מראית העין, וכ"ש כגון שנראית ממש כעוברת על איסורא דאורייתא, כדפריך בכתובות (עב.) ראשה פרוע דאורייתא היא. ועוד שכיון שדמות לשער עצמן הרי היא פועלת בהן איסור ערוה, כאשר נודע לתורה שפועלת כן בשיער עצמה. ולכן איסור גמור הוא ללכת בפאה נכרית לבהכ"ג או לרה"ר, והעושה כן נגד המנהג שנהגו בנות ישראל צריך בעלה לגרשה ואין לה כתובה. ומ"מ גם בבית ובחצר קבלו עליהן נשותינו משנים קדמוניות שלא ללכת בשום דבר הנראה ודומה לשער, ונדר דאורייתא הוא, ופורץ גדר ישכנו נחש. עכ"ל. [איברא דמ"ש שנדר דאורייתא הוא, ליתא, וכמבואר בנדרים טו. דבכה"ג הוי מדרבנן. וכ"כ הרא"ש (נדרים פא. :). וע"ע בשו"ת קול אליהו (תאו"ח סי' מה). ובס' ארעא דישראל (מע' ד אות י). ובשירי ברכה יו"ד (סי' ריד). ובשו"ת נשמת כל חי (חיו"ד סי' מה). ובשו"ת יהודה יעלה קובו (חיו"ד סי' כג). ובשו"ת שערי עזרה (האו"ח סי' כד). ובשו"ת מעט מים (סי' יז). ואכמ"ל.] וע"ע להגאון ר' צבי הירש הלוי איש הורוויץ בשו"ת לחמי תודה (דף ד סע"ב ודף יט ע"ד), שכ', וראוי להודיע גודל המכשלה של המנהג הרע שנשתרבו זה כמה שנים לצאת בפאה נכרית, וזה מכבר יצא אאמ"ו הגאון (בעל ההפלאה) בצירוף חברי בית דינו בחרם על הנשים הלוכשות פאה נכרית, וכ"ש על גילוי שערות עצמן, והסמך שמביאים משבת (סד:) יוצאה אשה בפאה נכרית, אינו כלום, דהתם בפניה מיירי. ע"כ. ויותר היה לו לדחות דבבב"ר מיירי, וכבר כ' השלטי הגבורים שם דליכא למימר דבפנויה מיירי, דהיא אמרי' בגמ' שהתירו כדי שלא תתגבה על בעלה. ע"ש. אך יש דוחק דבארוסה מיירי, וכדעת רוב האחרונים דס"ל שארוסה מותרת בפריעת ראש. וכדברי השבות יעקב ח"א (סי' קג) וסיעתו. אבל אין צורך לזה. וכנ"ל. וע"ע בשו"ת הרי בשמים קמא (סי' לו) שג"כ כ' לאסור פאה נכרית משום מראית העין, ונסתייע מד' הגאון משא מלך הנ"ל. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מים רבים (סי' ל). ע"ש.

ה) וכן בקדש חזיהיה להגאון עצי ארוים (סי' כא סק"ב) שהביא מ"ש העין משפט (נזיר כח:) להתיר לצאת בפאה נכרית, ודחה ראייתו בחוקף, כמ"ש השאלת יעב"ץ הנ"ל, דלדבריו תקשי לר"מ אטו לית ליה דת משה ויהודית, ומאי קאמר אי אפשי באשה מגולחת, א"ו דבבית ובפני בעלה קאמר. ומתני' דשבת (סד:) בפנויה מיירי, ולכן נ"ל פשוט שאסור לאשה נשואה להתקשט ולצאת בפאה נכרית, והמורים היתר חדשים מקרוב עתידים ליתן את הדין. ע"כ. והגאון ר' צבי הירש אורנשטיין (מח"ס ברכת רצה), כ' בתשובה בס' ישועות יעקב אה"ע (סי' כא), שיש לאסור לצאת בפאה נכרית לפמ"ש הרא"ש בתשו' (כלל לב סי' ח) שהטעם של היוצאת וראשה פרוע שאין לה כתובה, משום הציפות ופריצות, א"כ גם בפאה נכרית יש פריצות עכ"פ. וזה ברור. ע"ש. וכ"כ בישועות יעקב א"ח (סי' עה סק"ג). ע"ש. וכ"כ בשו"ת תורת שי ח"א (סי' תעו). והביא הירוש' בפ' המדיר הנ"ל להוכיח ג"כ לאסור פאה נכרית ברה"ר. ע"ש. וכ"כ הגאון ר' חיים מצאנז בשו"ת דברי חיים ח"א (חיו"ד סי' ל), לאסור לצאת בפאה נכרית, וכתב, שמנקלי העם פחותי הערך היו נהגות לצאת בפאה נכרית, ושוב נשתרבו המנהג להקל ראש בזה ע"י האפיקורסים, ותלילה חס לנהוג כן. וכ"כ עוד בשו"ת דברי חיים ח"ב (סי' נט). ע"ש. גם הגאון מהר"ץ הירש חיות בתשובה (סי' נג) העלה לאסור לצאת בפאה נכרית, ושכל תפוצות ישראל במדינת פולין לא נשמע מעולם שיקילו בזה, זולת המתחדשים אשר פרצו גדרות ישראל. ע"ש. וכן העלה הגאון תשובה מאהבה בח"א (סי' מח), וח"ב (סי' רכב). ע"ש. וכן הסכים בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חיו"ד סי' שסו). ע"ש. וכ"כ בשו"ת משיב דברים (חיו"ד סי' קכו). ע"ש. וי"ל ע"ד. וע"ע להגאון ר"ד במברגר אב"ד וירצבורג בשו"ת יד הלוי (חיו"ד סי' קכד) שכ', שמכיון שגדולי הפוסקים אסורים, וכמ"ש הב"ש התשובה מאהבה, וגם הרב מהר"ד בס' נחלת אבות (די"ט ע"ב) התרעם על המקילין, פשיטא ופשיטא שאחר הנראות גדולים אלה אין לנו להקל בזה.

להגאון ר' אברהם תאומים בשו"ת חסד לאברהם מה"ת (תאה"ע סי' פו) שכ', ע"ד מה שנהגו הנשים לצאת בפאה נכרית בראשם עד שנראות כאילו הולכות בשערותיהן מגולות, ודבר זה שאבותינו נהגו בו איסור באו פריצים ותללוהו, ופרצו גדרן של ישראל, והמכשלה הזאת תחת יד חכמי הדור, כי מוכסחי בנות ישראל הכשרות שישמעו לקול מורים ככל אשר יגורו אומר ע"פ דת תוה"ק, וכבר האריך הבאר שבע לאסור בזה, וכן עיקר שגילוי שער של פאה נכרית אסור מה"ת, דאולינן בתר טעמא דהוי פריצותא ואיכא הרהור. וכבר ביארנו בשו"ת חס"א קמא (חיו"ד סי' פה) דלתומרא לכ"ע דרשינן טעמא דקרא. ולא היקל הרמ"א באו"ח (סי' עה) אלא לענין לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית, שאין זה אלא מדרבנן, תדע ממה שלא הביא הרמ"א ז"ל בהגהותיו דין זה באה"ע (סי' כא) ששם עיקר דין פירוע ראש האשה, אלא ע"כ שלא רצה לסמוך להקל בזה לפרוץ גדרן של ישראל, שעכ"פ לא עדיף מדת יהודית שיוצאת בלי כתובה אפי' ביוצאת בקלתה. ומכ"ש שנוסף בזמנינו איסור חדש, שרוב השערות נעשים ממתי עכו"ם, וק"ל שער המת אסור בהנאה, ואף שרבו הדעות בזה, כבר ביארנו במקום אחר שעכ"פ מת עכו"ם אסור בהנאה מר"ס. ועוד דהו"ל ס"ס להחמיר, שמא הלכה כהאוסרים לצאת בפאה נכרית להר"ר, ושמא יש כאן איסור מצד ההנאה בשער המת. וכשיש ס"ס להחמיר אפי' בדברנן אולינן לתומרא. ולכן צריך למחות ולמנוע בנות ישראל הכשרות לצאת בפאה נכרית, השומע ישמע והחדל יחדל ונאחזנו נקיים, והעוברים ע"ז עונם ישאו. ושלי"ב. עכ"ל. ויש להעיר קצת בדברי קדשו, שאע"פ שהסברא של האוסרים הנאה במת גוי, היא דעת רבים מגדולי הפוסקים, ומהם הרשב"א בתשו' (סי' סד). והרא"ה והריטב"א הובאו בשטמ"ק (כתובות ס: :). וכן מוכח מד' הראב"ד בהשגות (פ"ה מה' ערכין ה"ז) ובכ"מ שם. וכ"כ הערך השלחן יו"ד (סי' עט סק"ב) בד' הראב"ד. ושכן דעת רבינו האי גאון בס' המקח (שער יא). ע"ש. ואף שרבים וכן שלמים חולקים וס"ל שלא נאסר בהנאה אלא מת ישראל ולא מת גוי, וכמ"כ בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' כד אות יד). מ"מ מידי מחלוקת לא יצאנו, ומרן בש"ע יו"ד (ר"ס שטט) פסק לאסור. אבל עדיין יד הדוחה נטויה לומר דבנ"ד אין זה ספק שקול לצרפו לס"ס, כיון שהרמב"ם (ס"פ יד מה' אבל) פסק דשער המת מותר בהנאה, וכ"כ הסמ"ג, וכן הסכים הנקודות הכסף ביו"ד (סי' שטט), ושלא כד' הרשב"א ושאר פו' ומרן שאוסרים, א"כ יש לנו ס"ס להקל, שמא מת גוי מותר בהנאה, וממא עכ"פ שער המת מותר בהנאה, וממילא לא חשיב ספק שקול. וכן ראייתו בתשובה מאהבה ח"א (סי' מז"מח) שהעיר בזה. ע"ש. ומ"מ נראה שהחס"א כ' זאת ליתר שאת, אבל העיקר לדינא אצלו לאסור פאה נכרית, וכמו שביאר בתשובתו שם. וע"ע בס' צמח צדק מליבאוויטש (פ"ג דברכות אות ח). ע"ש.

ו) ובהיותי בזה ראיתי בס' מקרי דרדקי (בראשית אות לה) שכ' ג"כ לאסור פאה נכרית, והוסיף טעם לאסור ע"פ פרש"י (דברים כב, ה): „לא יהיה כלי גבר על אשה, שתהא דומה לאיש, כדי שתלך בין האנשים, שאין זו אלא לשם גיאוף". ומעתה מסתבר שמאחר דאנן קי"ל כד' הרמב"ם שאיסור קריבה בגילוי עריות כחיבוק ונישוק, הוא מן התורה, וה"ו בכלל יהרג ואל יעבור (וע' ביו"ד ס"ס קצה), משא"כ הדין בפנויה, א"כ איסור תורה הוא שתצא אשה נשואה בפאה נכרית, כיון שע"י כך אין היכר בין נשואה לפנויה, ותוכל לבא לידי קריבה דגילוי עריות, מפני שנראית שהיא פנויה. ע"כ ולפע"ד אין דבריו מחוורים כלל, דהא שאין לנו בזה הכרעה ברורה כדעת הרמב"ם, וכמ"ש מרן החיד"א בשירי ברכה יו"ד (סי' קנו סק"ה). ונודע שהרבה ראשונים ג"כ ס"ל כד' הרמב"ן דאיסור קריבה בג"ע מדרבנן, ומהם הרשב"א והרא"ה והרשב"ץ. ואכמ"ל. ועוד שאפילו לדבריו אין בזה אלא גזירה מדרבנן, שמא יבאו לידי קריבה באשה נשואה בחשבם שהיא פנויה, וברור שאחר התלמוד אין לנו לגזור גזירות מדעתנו, וכנודע מד' הרא"ש (שבת כד.). וכ"כ הרב המגיד (פ"ה מה' חו"מ ה"כ). והר"ן בתשו'

ז"ע. ונ"כ דס' שער ג' ע"כ
(ז"ע מ"א) דע"י מה"ר"ן. ז"ע וז"ע

ה"ר"ל (סי' ק"ה) וכלי א"ת (סי' ט"ז)
ו"ל נרגא משה

גמרא... ואף שהרב הנ"ל כ"י שאיסור תורה הוא, אינו נכון.

ומכ"ש שבזמן הזה כל הפניות הן בחזקת נדות, שאינו טובלות אלא סמוך לחופתן, ומשום גדר וסייג נהגו כן, וכמ"ש בשו"ת הריב"ש (סי' תכה). וע"ע באה"ע (סי' כו). נמצא שגם בפניות יש איסור לאו דקריבה דג"ע, ואיסור כרת בביאה. ומה לי איסור כרת או איסור סקילה. (והן אמת שמצאתי להחזיק יאיר (סי' קצו) ש"כ כיו"ב בדין ארוסה (בקידושין) שצריכה לכסות ראשה בצאתה לרה"ר, מכמה טעמים, ואחד מהם, כי מנהג הבחורים לנהוג קלות ראש עם הפניות, ויש לחוש פן יכשלו בה ח"ו, משא"כ עם הנשואות שגדור גדר ואין מי שינהג בהן קלות ראש. ע"ש. אך בשו"ת נחלת דוד (סי' ל) כ"י ע"ד החו"י דלא נהירא, שאין בידינו לבדות גזירות מדעתינו מה שלא גזרו חז"ל. ע"ש. וה"ז כמבואר בתוספת גופל.) ויותר היה לו להוסיף טעם כעיקר ע"פ מ"ש הרמב"ם (ר"פ יא מה' עכו"ם): אין הולכין בחקות העכו"ם ואין מדמין להן לא במלבוש ולא בשער כיו"ב, שנא' ולא תלכו בחקות הגוי וכו', שעיקר המנהג של פאה נכרית יצא ע"פ הגויים באופנות המתחדשות חדשים לבקרים, שרשם מעמלק, בודאי שיש בזה ובחקותיהם לא תלכו, הואיל ויש בו פריצות וחציפות, וכמ"ש מהר"י קולון (שרש פה). ובב"י ורמ"א (סי' קעח). וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חיו"ד סי' שסו), ושכ"כ התשובה מאהבה, שיש בזה משום ובחקותיהם לא תלכו. ע"ש. והן עתה ראיתי בשו"ת לבושי מרדכי חיו"ד מה"ת (סי' קסח) מה שפלפל בדין זה ע"פ הירוש' פ' המדיר הנ"ל. וי"ל ע"ד. לא עט האסף. וע"ע בשו"ת בית יצחק שמלקים (תאו"ח סי' טז) שהעלה שיש לחוש לגדולי האחרונים שאוסרים בזה, ומכ"ש שהנסיון הורה שנכשלות בתסרוקת הפאה נכרית בשבת. ע"ש.

ז) ואנכי הוראה להגאון ר' יצחק אבולעפיא אב"ד דמשק בשו"ת פני יצחק ח"ו (תאה"ע סי' ו), שעמד וימודד ארש על מנהג עירו שלובשות פאה נכרית בחצרותיהם ובטירותם, שנראה שנהגו כ"י השלטי הגבורים שמתיר לצאת בפאה נכרית, אבל הרי עניינו הוראות להרב באר שבע ש"כ לדחות דבריו בשתי ידיים, ושכ"כ מהר"י קצנלבויוגן. וכ"כ בשאלת יעב"ץ ח"א סי' ט. וכ"כ הברכ"י (סי' שג סק"ב) ובמחב"ר שם. באופן שכל הפוסקים דחו ד' השה"ג, ובמילתא דאיסורא אין לסמוך על השה"ג להתיר גג האחרונים. וא"כ מנהג טעות הוא שיש לבטלו. ואחר שהאריך בזה, כתב, ורואה אני שגם הרמ"א א"ח (סי' עה) קאי כסברת השה"ג. וע"ע בעט"ז שם. ומ"מ נראה דבכה"ג דנ"ד שהמנהג הוא שלא ללבוש הפאה נכרית אלא בבית או בחצר, וכשהולכות מחצר לחצר דרך רה"ר הן מתכסות מכף רגלן ועד קדקדן ועד בכלל ברדיד גדול, ולא נראה מהן כי אם פניהן בלבד, כל כה"ג אין שום צד איסור בפאה נכרית כלל, דלא חשיבא האשה עוברת ע"ד יהודית, אלא דוקא כשיוצאת למבוי מפולש, או לחצר שרבים בוקעים בו, וראשה פרוע, אבל בחצר שאין רבים בוקעים בו מותר אפילו אם ראשה פרוע לגמרי. כמבואר באה"ע (סי' קטו ס"ד). אלא שהואיל ובזוה"ק החמיר מאד בגילוי שער עצמן, ואפילו כל דהו, לכן החמירו על עצמן לכסות שערן בבית בפאה נכרית, דבכה"ג לא החמירו הזוה"ק. ומעתה גם הפוסקים החולקים על השה"ג יודו בזה דשפיר דמי. ואפשר שגם השה"ג לא החזיר אלא מחצר לחצר דרך מבוי שאין רבים בוקעים בו, ועכ"פ המנהג שלנו א"ש לכל הדעות. ע"כ. (ויש להעיר עמ"ש ב"י הרמ"א א"ח סי' עה, ולא זכר שהשאלת יעב"ץ והחסל"א תאומים העמידוהו דוקא בבית, ולכן לא הביא ד"ז באה"ע סי' כא. וכו"ל.) וכן בקדש חזיתיה להרה"ג ר"א קריספין בס' בית אהרן אה"ע (מע' פ אות א) שהוזכר מחלוקת השה"ג והרמ"א נגד הרב מהר"י שהביאו הבאר שבע, והסכים עמו לאסור בכל תוקף. ושכן העלה הגאון יעב"ץ. וכן דעת הרב בית דוד בפ"י המשניות (שבת פ"ו מ"ה). ושכ"כ הרב מים רבים (תאה"ע סי' ל). וכן דעת הרב משא מלך שהובא בכנה"ג אה"ע (סי' כא). וא"כ מי יערב אל לבו להתיר בקום ועשה נגד כל ארייותא אילין. ומיהו

נסים בורלא ז"ל אב"ד בעיה"ק ירושלים, בשו"ת וישב יוסף (חיל"ד סי' ב, דט"ז ע"ב). ע"ש. ובשדי חמד אס"ד (מע' ד אות ג) הביא דברי כמה מהאחרונים להחמיר בזה, וסיים, ואף שראיתי בשו"ת עדות ביהוסף (סי' כט) שהעלה להקל בנ"י, אין דעתי נוחה בזה, ופשיטא שבמקומותינו שקבלו דעות האוסרים, אסור לפרוץ גדר לצאת בפאה נכרית, וכ"כ הגאון מהר"א פלאגי בס' בירך אח אברהם שבמקומותינו לא נשמע מעולם מנהג כזה לצאת בפאה נכרית, ואם המצא ימצא אחת שהיא פורצת גדר הרי היא בטלה במיעוטה וכל בית ישראל נקיים. עכת"ד. וכבר כ"י בס' שבילי דוד א"ח (סי' ב סק"ב) שאף למ"ש הרמ"א בדרכי משה (סי' שג) בשם השה"ג להתיר לצאת בפאה נכרית, היינו במקום שלא נהגו הנשים להזרה בזה, משא"כ במקום שלא נהגו להקל, ודאי דהוי בכלל דת יהודית. ע"ש. וא"כ בודאי שבמקומותינו אלה שהמנהג היה לאסור, ואלו המקילות ראש נהגו כן שלא ברצון החכמים, "מנהג" כזה אותיות "גהנם", ומצוה לבטלו, וכמ"ש הדברי היים מצאנו והמהרי"ץ חיות שהמנהג הזה נשתרבב מהאפיקורוסים והמתחדשים שפרצו גדרות ישראל, ושמעולם לא נשמע להקל בכל תפוצות ישראל שבמדינות פולין. ע"ש. וידוע שכל מנהג שלא נתייחד ע"פ ותיקין אין בו שום ממש, וכמ"ש בשו"ת הרא"ם (סי' טז), ובשו"ת אהלי יעקב למהריק"ש (סי' ו), ובשו"ת נוב"ק (חיו"ד סי' נד), ובשו"ת חקקי לב (חיו"ד סי' לט), ובשו"ת שער אשר (חיו"ד סי' יא). ועוד. ולכן גם המנהג הזה שידוע לנו שנוסד ע"פ גושים ההולכות ע"פ האופנה החדשה, ונסתפים אחר הורם של המודרניות, אשר כל חלקה טובה הכאיבו, נראה שמצוה וחובה לשרש אחר המנהג הרע הזה, ולהחזיר עטרה ליושנה, בדרכי הצניעות, ע"פ תורתנו הקדושה. [ועמ"ש בשו"ת משפטי עוזיאל תאה"ע מה"ח ס"ס צד, ואשתמשחיה דברי כל הפוסקים הנ"ל].

ח) אמנם ראיתי להרה"ג ר' עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו (תאה"ע סי' טז) שנשאל בנ"ד, ואחר שהביא ד' השלטי הגבורים להתיר, ושכן הובא בדרכי משה (סי' שג אות ו), הביא מ"ש הבאר שבע בשם מהר"י קצנלבויוגן לדחות ד' השה"ג בכל תוקף, וסיים הבאר שבע שם: "על כן אני אומר לא תאבה אליו ואל תשמע לו כלל ועיקר, בכל מ"ש בשתי ההנהגות (בשה"ג שבת סד: ובעין משפט נזיר כח:), כי הם דברים בטלים הגל הבליים". ע"כ. וכ"י ע"ז: ובאמת כל גופי נרתע בראותי דברים קשים כגידים נגד חד מקמאי גאון וגדול, וכנראה שלא העמיק להבין טעם הדבר ויסודו, דהיינו משום דקים להו לרבנן שאין היצוה"ר שולט אלא בדבר המחובר לגוף האשה עצמה, שהוא דבר שיש לו נפש חיונית, משא"כ בנתלש מהאשה שניטל ממנו נפש החיונית פקע ממנו איסור העזרה שהיה מתחלה בהיותו דבוק בגוף האשה, הרי הוא כפגר מת שאין ליצוה"ר שליטה בו, ולכן התירו להסתכל בו, שכינו שאין ליצוה"ר שליטה בו הרי לא יבא לידי הרהור בזה. ואם היה הב"ש מפנה תשומת לבו להבין טעם הדבר על אמיתותו לא היה נחפו להטות דברים קשים כאלה, ועינינו הרוואות שכן נהגו נשי רבנים גאונים ואדמו"רים ואין פוצה פה ומצפצף עכת"ד. והנה מבין ריסי עינינו ניכר שחשב שהגאון באר שבע חי בתקופה האחרונה, עד שהרהיב עוז בנפשו להטיף לו מוסר על "שנחפו" לדבר בסגנון כזה על "הקדמון" בעל שה"ג, "ולא העמיק" להבין דבריו. ובאמת שהדבר מפורסם שהגאון בעל באר שבע ר' יששכר בר איילינבורג זצ"ל היה אחד המיוחד מגדולי האחרונים ולבו כלב הארי עמו עוז ותושיה, תלמיד מהר"ם יפה בעל הלבושים, ורבו של הגאון המחבר גידולי תרומה, וקיבל הסכמות על ספרו מרבו הלבוש, וממהר"ל מפראג, ומבעל קרבן אהרן, וממהר"ם גלאנטי (תלמיד מרן מהריק"א), ושאר גאוני עולם. והיה סמוך מאד לדורו של הגאון ר' יהושע בועז בעל שה"ג. ותנא הוא ופליגי עליו, ולכן כשנראה להגאון הב"ש ולהגאון מהר"י קצנלבויוגן שהשה"ג הפריו על המדה להתיר את האסור, לא רצו לשאת פנים בהוראה, ויצאו בדברים בוטים וחריפים כנגדו כדי לגדור גדר ולעמוד בפרץ, שלא יסמכו על ראיותיו בזה,

10

שאינו ראיות כל עיקר. ומ"ש הישכיל עבדי בטעמו של הש"ג, אין אלו אלא דברי נביאות, שהואיל והפאה מחוברת יפה לשערותיה אסור לצאת בה לרח"ר כי לא ינקו מהרהור עבירה המסתכלים בה בעוברת בראש כל חצות. וכמו שמבואר להדיא בד' הירושלמי והראשונים שהבאנו בראש דברינו. והנה גם הישכיל עבדי שם סיים, שאף הש"ג לא כ' אלא לתת סמך למקום שנהגו להקל, שאז כולם יודעים שפאה נכרית היא, אבל במקום שאין מנהג ידוע ודאי שגם הש"ג מודה שאסור משום מראית העין; ואין להתיר להן לכתחלה לצאת בפאה נכרית. ע"כ. אבל אין זה מספיק, והעיקר שיש לאסור כד' הירושלמי והראשונים. וכמו שהסכימו רוב ככל האחרונים. וכבר הבאנו דברי הגאון בעל עצי ארזים: "שהמתיר עתיד ליתן את הדין". ואין להתפעל כל כך ממה שעינינו הרואות כמה נשי רבנים ואדמו"רים שמקילות בזה, כי שלא ברצון חכמים עושים, וידעתי מכמה רבנים שאין ידם תקיפה למחות בנשותיהם על פתגם דגא, אע"פ שאין דעתם נוחה ממנהג זה, וקיימו: שרים עצרו במלים וכפ שימו לפיהם, והתכרח לא יגונה ולא ישובה, ומה יעשו גדולי הדור שאין דורם עולם יפה, ואין לנו ללמוד ממנהג נשים שאין להן חכמה אלא בפלך, שאנו אין לנו אלא דברי רבותינו הפוסקים רוא"ח שמהם תצא תורה, ודבריהם לנו לעינים. (וכמ"ש ג"כ בשו"ת מעט מים סי' עט.) וגם הלום ראיתי מ"ש בשו"ת אגרות משה (מה"ת אה"ע פי' יב), בהיתר פאה נכרית. ע"ש. ואין דבריו מחזוריים כלל. והעיקר כדברי רוב ככל האחרונים הנ"ל לאסור בזה, ומצוה רבה לפרסם האיסור ברבים, ובפרט לספרדיות שנהגו לאסור מימות עולם ומשנים קדמוניות, ורק כעת התחילו ללמוד מאלו המורות היתר לעצמן שלא ברצון חכמים, דילפי הני נשי מקלקלתא ולא מתקנתא, ומצוה להודיען שוהי פירצה חמורה בגדר הצניעות של בנות ישראל הכשרות, וכמ"ש הגאון מהר"א תאומים בעל חסד לאברהם: "שצריך למחות ולמנוע בנות ישראל לצאת בפאה נכרית". (ומה מאד יש להזהיר את עורכי העתונות הדתיים שנעשה להם כהיתר לפרסם המקומות שמוכרים, פאה נכרית, ומכשילים בזה את הרבים.) וכל אשה המקבלת עליה לשמור לעשות ככל דברי רבותינו הפוסקים שאסרו הדבר בכל תוקף, ולצאת אך ורק בכובע או מטפת המכסה את כל ראשה, תתברך בכל הברכות שבתורה, ובמוזני ריחיה ובבני סמיכי, וחזכה לראות זרע קודש בנים גדולים בתורה ויראת ה' טהורה, מורי הוראות בישראל. הנלע"ד כתבתי. והש"ת יאיר עינינו בתח"ק אמן.

סימן ו

בנוסח ברכת אירוסין

עמדתי ואתבונן בדבר מנהגינו לחתום בברכת אירוסין ברוך את ה' מקדש עמו ישראל, ע"י חופה וקידושין, שוה היפך ממ"ש מרן הב"י באה"ע (סי' לד) שאנו נוהגים כנוסחת הרמב"ם וסיעתו לחתום ברוך אתה ה', מקדש ישראל בלבד. (א) והנה הנוסחא בגמ' שלפנינו (כתובות ז:): בא"י מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין. וכן הנוסחא בשאלות דרב אחאי גאון (שאלתא טז). ובסדר רב עמרם גאון ח"ב (סי' קמו דף רב ע"ב). וכ"כ בעל הלכות גדולות (בדפוס ווארשא עמוד 132). ובס' העטור (מהדורת ר"מ יונה דף ס"ב ע"ד). ובתוס' הרי"ד כתובות שם. ובמחזור ויטרי (עמוד תקצב). וכן כתב הרי"ף בהלכות, וכתב הר"ד אבודרהם (בדצ"ו ע"ד) בשם הרי"ף, שכן בדין לחתום כאמור, מפני שהנישואין נוהגים גם באומות העולם, וקדושת ישראל יותר מאוה"ע בנישואין אינה אלא ע"י חופה וקידושין, דק"ל בסנהדרין (נו:): לגבי בני נח, בעולת בעל יש להם, נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם, ולכן צריך לחתום בברכת אירוסין מקדש עמו ישראל, ע"י חופה וקידושין. ע"כ. אולם בתשובת רבינו האי גאון (גנוי קדם ח"ד: צד 47), נשאל על נוסח חתימת ברכה זו, שיש שמוסיפים לבסוף חתימה, ע"י חופה

וחתמים בשתי ישיבות מימות חכמים הראשונים ע"י חופה וקידושין, וזאת מוסיפים גריעותא הוא, שאין קדושת ישראל תלויה בכך, ונאה לכם לחזור להלכה ולמנהגנו בהסכמת הכל. ע"ל. ותשובה זו כלשונה הובאה בחידושי הרמב"ן (כתובות ז:), וכתב הרמב"ן שם, שאע"פ שבמקצת נוסחאות כתוב, ע"י חופה וקידושין, אין ראוי לחתום על החופה שאינם עושים עכשיו באירוסין, ועוד שמקדש ישראל הוא מעין הפתיחה שקדשם בכל עסקי נישואין, לפיכך אין לחתום אלא מקדש ישראל בלבד, ובהלכות (הרי"ף) מצאתי, בא"י מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין, ובכתב ידו נמחקו חתיבות ע"י חופה וקידושין. ע"כ. וכ"כ הר"ן שם. וכ"כ בח"י הריטב"א שם בד"ה ומאן דחתים, שעיקר הנוסחא, מקדש ישראל בלבד, וכן גורסים הגאונים, וכ"כ הרמב"ם (פ"ג מה' אישות הכ"ד). וכ"כ רבינו האי גאון בתשרי, (והעתיק לשון החשובה כנ"ל), וכן העידו משמו של הרי"ף שמתחלה כתב בהלכותיו בכתב ידו מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין, ואח"כ מחק, ותיקן, מקדש ישראל בלבד. ע"כ. ולפ"ו מ"ש הרד"א בשם הרי"ף, זה למשנה ראשונה של הרי"ף, ובס' האשכול אלבך ח"ב (עמוד קצג) כתב: יש שאומרים מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין, ורב אחא משבתא, והגאון ר' יצחק (הרי"ף) לא הזכירו, ע"י חופה וקידושין, אלא, מקדש ישראל בלבד. ואצלינו בשאלות דרב אחא כתוב: מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין. ובסידור רב סעדיה גאון (עמוד צז) כתוב: מקדש ישראל, בלבד, וכ"כ בשמו הרד"א שם. והרמב"ם (בספ"ג מה' אישות) כ', מקדש ישראל, בלבד, וכנ"ל, וכ"כ הרמב"ם בתשובותיו (ירושלים תרצ"ד סי' קכא, ובנדמ"ח סי' ריד). והמאירי (כתובות ז: עמוד לה) כ', שענין חתימת הברכה שצונו לקדש ע"י קדושין אלו תכנס לחופה ותהיה מותרת לו בפרישות וטהרה. וגאוני הראשונים (הוא רב האי גאון הג"ל) היו גוערים במי שחולם, ע"י חופה וקידושין, הואיל ואין החופה נעשית עכשיו, אלא, מקדש ישראל בלבד, וכ"כ גדולי הפוסקים וגדולי המחברים (הרי"ף והרמב"ם). ואין נראה לי כן, חדא שאין לדחות הסוגיא שהוזכרה בו להדיא, וכ"כ בסמ' כלה (ריש פ"א), ועוד שמקדש ישראל משמעו קידוש בכלל המצות, וזו אינה מעין פתיחה שהיא בקידוש מן העריות בפרט, לפיכך צריך להזכיר כן בחתימה, כדי שתהיה החתימה מענין הפתיחה, ואע"פ שאין שם עכשיו חופה, מ"מ הקידושין צורך חופה הן, וכל שכן במקום שהחופה תכופה לקידושין. ע"ל. והגוף ידו שנית בספרו מגן אבות (סוף סימן ה, עמוד לב), וז"ל: אח"כ הגידו לי בשם אוחו הרב שהיה מנהיג לחתום בבר' אירוסין, בא"י מקדש ישראל, ולא היה חותם ע"י חופה וקידושין, והשיבותי להם: כמה רב גוברייה שאתם דורשים ומוסיפים וגורעים להחליף הגירסאות ולשנותם למה שתרצו, והלא סוגיא ברורה בכתובות שחולם מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין, וכ"כ בסמ' כלה (רפ"א), ואף מן הסברא אין נראה כדבריהם, כי מקדש ישראל משמע בקדושת כלל המצות ואין זו חתימה מעין פתיחה וכו', מ"מ שו"ר הגירסא שלהם בהלכות הרי"ף ספרדיות, ואלא שעכ"פ הדברים נראים כשטחינו, ומן הטעם שכתבנו. ע"כ. ובארהות חיים (עמוד סד) כ' מחלוקת הראשונים, ושהרשב"א הסכים למשנה אחרונה של הרי"ף שאין לומר אלא, מקדש ישראל בלבד. ע"ש. וכ"כ מהר"ח בר שמואל תלמיד הרשב"א בס' צדור החיים (עמוד קעד). וכ"כ בס' המנהיג (דף צא סע"א). אולם הרא"ה בס' החינוך (סי' תקנב) כתב, שהחתימה: מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין, ושכן המנהג בארצו. ע"ש. וכ"כ הרוקח (סי' שנ"א). ובהגהות מיימוני (ספ"ג מה' אישות). ובמרדכי (פ"ק דכתובות סי' קלב). וכ"כ הסמ"ג (עשין מח). אלא שסיים: שבארצות המערב חותמים, מקדש ישראל בלבד. ע"ש. והרא"ש בפסקיו פ"ק דכתובות כ' ג"כ בנוסח החתימה מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין. וכ"כ הטור (סי' לד). וכ"כ בצדה לדרך (מאמר ג סוף כלל א). ובס' המכתם (פסחים ז:). ובס' התניא (סי' פט). ע"ש. (ב) ומרן הב"י (סי' לד) הביא סברת הרא"ש לחתום מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין ולטווחו רבינו האי בתשרי, והרי"ף

ס פ ר
שאלות ותשובות
מורה"ר"ז
 נכסל בו שלשה חלקים

חלק ראשון בענינים הנוגעים להוראה, בדברים אשר יש להם יחס לטור וש"ע אורח חיים ויורה דעה, וגם כאתי במשפט על כל נעלם בביאור איזהו עיקרים קבועים בתורה שבעל פה, כמו אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב, איסורי הנאה אין בהם דין ממון, אין מוסרין דברי תורה לאחרים, אמירה לגבות. כרירה. ביטול ברוב. בני נח. דבר שיש לו מתירין. דבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד הו"ל לאסור. היתר בהיתר. הואיל. התראה. זה וזה גורם. חצי שיעור באיסורין ושבועות ומלאכת שבת. חכם עוקר הנדר מעקרו. מעם כעיקר. יאוש. יאוש במעות. כתותי' מכתת שיעורי'. כל מלתא דאמר רהמנא לא תעביד. כל הראוי לבילה. מצות לאו להנות נתנו. מצות עשה שמתן שכרה בצדה. ניכר האיסור. ספק. ספק ספיקא. עוסק במצוה. פחות משוה פרוטה בגזל וריבית. קם ליה בדרכא מיני'. קנסו שונג אטו מזיד. רוצה בקיומו. שינוי מעשה. תוך כדי דיבור. תחלתו באונס וסופו ברצון. וכדומה. ונלוה גם כן קונטרס **עבודת המקדש** להצדיק דברי הרב כפתור ופרח מאפשרות הקרבנות בזמן הזה והקדמה קטנה בראש הספר:

הוספה חשובה שהופיעה בסיני כרך ז' (חוברת מג מד) תשרי השון תש"א

חלק שני בשם אמרי בינה שמו יכונה ותוכן המאמר מכואר בהשער שמה, אכן הוספתי עוד קונטרס אחר על אבות דר' נתן, ותנא רבי אליהו, ועוד איזהו ענינים.

חלק שלישי בשם מנחת קנאות ומכואר גם כן בשער הספר הענינים המדוברים שמה, ספחתי עוד ק"א נדון איסור חיתון עם הנכרים. ונגמר ספר זה יום ב' ט"ו לירח שבט ראש השנה לאילנות תר"י לפ"ק זאלקווא:

צבי הירש חיות חופ"ק והגליל

מיעוט שעובדין אותו, י"ל דזה נחשב מיעוטא דמיעוטא דגם ר"מ מודה, ועוד י"ל דר"מ סובר כר"א (פסחים י' ע"א) ספק ביאה טהור אף ברשות היחיד כיון דהספק אם היה כאן שום ענין טמא ע"ש, אף על גב דכל ס"ס שאתה יכול להרבות ברה"י טמא ע"ש דספק ביאה מוקמינן על חזקה שהוא טהור כבתחילה כיון דלא אירע כאן שום דבר להרע החזקה ועיין (יומא פ"ה ע"א) לא מיבעיא ספק חי ספק מת דישראל אלא אפילו ספק נכרי ספק ישראל מפקין, והיינו דגם בספק נכרי ספק ישראל הוי כספק ביאה, אם התחיל כאן חיוב לפקח, וראינו דגם לדידן ספק ביאה הוא רבוחא יותר ועיין משנה למלך ספ"ה מהלכות בכורות לענין ספק הניח גבי עירוב וגם כאן אין ידוע אם עובדין צלם זה כלל לא ה"י אוסרין, אבל עתה כיון דידענו דעובדין פ"א בשנה, שוב לא הוי כספק ביאה רק ס"ס שאינה מתהפך יש, דלרבנן מותר ולר"מ אסור כיון דלא הוי ס"ס טובה ידיה נחשב מיעוטא דמיעוטא רק מיעוט קצת וכיון דחייש למיעוטא אסור וז"פ: צבי הירש חיות.

סימן נג

74 לכבוד ה"ה הרב המופלג הישיש מוה' משה מאיר נ"י מו"צ דק"ק טיסמניץ: נדון אשר שאלני הנהו נשי דידן אשר חדשי מקרוב באו שהנהיגו לקשט את ראשם בפיאה נכרית (שייטעל) הנה ידע רו"מ כי מחלוקת ישנה היא בין גדולי הפוסקים מובא בבאר שבע סימן ח"י שהביא דברי הרב שלטי הגבורים במסכת שבת פ' במה אשה על משנת' דיוצאת אשה בכבול ובפאה נכרית בחצר, וז"ל נלע"ד להביא ראייה וסמך, לנשים היוצאת בכסויי שערות שלהם כשהן נשואות, אבל במקום קליעת שערן נושאות שערות חברותיהן שקורין קרינאלי בלעז, מהא דשנינו (שבת ס"ד ע"א)

שהאשה יוצאת בפאה נכרית בשבת, ופירשו המפרשים כי פאה הוא מגבעת ידבקו בו שער גאה הרבה, ותשים אותו על ראשה כדי שתתקי בשער, והתם באשה נשואה מיירי וכו' ואין לומר שהי' משימות צעיף על הפאות נכריות דע"כ מאי אהני ההיא קישוט הרי כל עצמו של אותו קישוט רק שתראה בעלת שער א"ו דמיירי בהולכות בשער מגולות עכ"ל, וכ"כ הרב הג"ל בהגהותיו על ש"ס (גזיר כ"ח ע"ב) דקאמר דר"מ אומר אפילו תגלחת טהרה יפר מפני דיכול לומר אי אפשרי מגולחת ות"ק סבר דאפשר בפאה נכרית, וכ' שם נ"ל מכאן היתר לשערות שהנשים נשואות נותנות ברא' עכ"ל, והנה הרב באר שבע הביא בשם מהר"י מינץ שהשיג עליו דכל אלו המקומות מיירי דפיאה נכרית מכוסה תחת הרדיד, אבל מגולה ודאי אסור והאר"י עוד לומר דבפיאה נכרית נאמר במשנה דיוצאת לחצר ובחצר אפילו בשער שלה ממש ליכא דת יהודית כמ"ד (כתובות ע"ב ע"א) והנה הרב דרכי משה והרב המג"א או"ח סימן ע"ה התירו בפיאה נכרית, ע"ש שכי' דשערות של נשים שדרכן לצאת מחוץ לצמתן וכ"ש שער נכריות אפילו דרכה לכסות מותר לקרות ק"ש כנגד אותו השער, ועיין עטרת זקנים שם שכי' כי דברי הרמ"א אמורים עפ"י הגהת שלטי הגבורים בשבת פ' במה אשה דלא אמרו שער באשה ערוה, דוקא באותן הדבוקות לבשרה ממש, אבל בנחתכו אין בהם משום שער באשה ערוה וגם לא משום פרועות ראש, והוסיף עוד דאפילו חתכה שער של עצמה וחברה אחר כך בראשה אין כאן משום פרועות ראש, והרב הלבוש חולק בזה דדוקא פיאה מאשה אחרת מותר, אבל שער עצמה אפילו חתכה אותם, ואחר כך שמה על ראשה זה בכלל פרוע ראש ע"ש, והנה המג"א הביא גם כן דברי הבאר שבע והגאון מהר"י מינץ שאסרו, ובכל זאת חלק עליהם והתיר. לכתחילה עיין או"ח סימן ע"ה ס"ק ה', אולם הראיה שהביא יוצאה אשה בחוטי שער אין ראייה דשם פרש"י חוטי שער שקולעת בהם שיערה, אבל כוונתו ע"כ על סיפא דמשנה

דנזכר דיוצאת בפיאה תתגנה על בעלה ראינו וע"ד הרב באר שבע (הם, והיינו כי כל הסוג דוקא היכא דכל הראש ואין על הראש שום רק מגולה כולו ובכה' בכה"ג אסור מה"ת כו המדיר מהך דופרע ל ליכא מאן דפליג אכן לצמתן לשיטת רמ"א ל מכ"ש בפיאה נכרית, ו להגאון יעב"ץ או"ח סיני מאהבה ח"א סימן מ' פיאה נכרית לא אסרו הראש, אבל אם הרי במטפחה, רק שערות תלויות למטה ליכא אי בשו"ת מהר"מ אלשקר סימן ע"ה בקצרה וה דבריו מה שנוגע לע ממני הידיד אם יש הנשים לגלות שערן חו ולפי מה ששמענו מי וחלו אבותינו הנוהגים גמור ובפירוש אמרו ל ראוי להוכיחן ולהזהירן נראה דאין כאן בית ל גלותו ואפילו לק"ש ד לא איירי רק בשער דומיא דטפח וכו', או מגולה דלבו גס בה מ ראבי"ה כל אלו שהי בדבר שאין רגילות לה בגילוי שער לא חיישי הראבי"ה, וכן הסכים כפי המנהגות והמקומו ברכות וז"ל והא דאו זאוקימנא באשתו לק"ש במקום צנועה ועלה ל צנועה ערוה ואפילו לו

מקום צנועה באיש, אבל פניה ידיה ורגליה וקול דברה שאינו זמר ושערה חוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד ובאשה אחרת אסור להסתכל אפילו באצבע קטנה ובשערה, וכ"כ בעל א"ח דפניה ידה ורגלה ושערה חוץ לצמתן אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהן, וכן שמעתי שכי' בעל המכתם ואין זה צריך לפנים לדברי כלם אין בו צד איסור, אדרבה התירו בפירוש ואפילו לק"ש, והעידו שנהגו לגלותו, ובודאי כי כן היו נוהגות בנות ישראל בימי חכמי המשנה והתלמוד ז"ל, ואפשר אפילו בעודן על אדמתן בזמן שבית המקדש קיים כדאימא בהדיא ס"פ חוקת הבתים דאמרינן התם עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט מהו רב אמר בת צדעא שנאמר אם אשכחך ירושלים וגו' ופירש בעל הערוך דכי בתשובות כשהאשה קולעת שערה משיירת דבר מועט בין אונה לפדחתה כנגד צדעתה ומביאה סיד טרוף וכי' וזה המנהג בעצמו הוא מנהג הנשים היום שהאשה קולעת כל שערה ומשיירת שער הצדעים יורד על פניה, והיא הנקרא בלשון חכמים בת צדעא כמו שנתבאר וכי' וכל מה שתמצא בספר הזהר מקפיד על גלוי שער האשה אפשר בשער שדרכה לכסותו משתעי דבגמרא סתמא נמי קאמר ואמרינן דלא אתמר אלא במה שדרכה לכסות ולק"ש, ואם יש דבר אחר אגן אתלמוד ואמנהגא סמכינן, ובאו ונצוח על אלו האוסרים אותו משער לאשה בתוך ביתה מההוא דשער באשה ערוה, בבלי דעת באינו שער אמרו וכי' ואלא מעתה ולפי דרכם שער גבות עיניה נמי היה להם לאסור, דשער קריה רחמנא, דכתיב וגלח את כל שערו וגו' ואת גבות עיניו כו' וכמה לא חלי ולא מרגיש האי גברא דקאמר לה להאי מלתא כיון שנהגו לגלותו מימי עולם ומשנים קדמוניות ברוב תפוצות הגולה שתי' ישמעאל ואין בידינו למחות איך עלה בלבו לאוסרו אף אם היה אסור, דאפילו באיסורא דאורייתא אמרינן הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, עכ"ל הרב מהר"מ אלשקר

דנזכר דיוצאת בפנייה נכרית דאמרו שלא תתגנה על בעלה ראינו דנשואה גם כן מותרת, וע"ד הרב באר שבע כי המג"א דדברי יחזקיהו הם, והיינו כי כל הסוגיא מפנייה נכרית מיירי דוקא היכא דכל הראש מכוסה בפנייה נכרית ואין על הראש שום סבכה או שאר דברים רק מגולה כולו ובכה"ג מותר, דשער עצמו בכה"ג אסור מה"ת כדאמרינן בכתובות פרק המדיר מהך דופרע את ראש האשה, ובוה ליכא מאן דפליג אכן בשערות התלויות חוץ לצמתן לשיטת רמ"א ליכא איסור בשער עצמו מכ"ש בפנייה נכרית, ועיין ספר מור וקציעה להגאון יעב"ץ א"ח סימן ע"ה ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן מ"ט דגם אלו האוסרים פנייה נכרית לא אסרו אותן רק על משך כל הראש, אבל אם הראש מכוסה ברדיד או במטפחת, רק שערות של נכריות קלועות תלויות למטה ליכא איסור, וביותר מבואר כן בשו"ת מהר"מ אלשקר סימן ל"ה מרומז במג"א סימן ע"ה בקצרה והגני מעתיק לפניו כל דבריו מה שנוגע לענין שלנו וז"ל שאלת ממני הידיד אם יש לחוש לאלו אשר נהגו הנשים לגלות שערן חוץ לצמתן להתנאות בו, ולפי מה ששמענו מי שהורה ואמר כי שקר נחלו אבותינו הנוהגים לגלותו כי הוא איסור גמור ובפירוש אמרו שער באשה ערוה, ולכן ראוי להוכיחן ולהזהירן שלא לגלותו, תשובה! נראה דאין כאן בית מיחוש כלל כיון שנהגו לגלותו ואפילו לק"ש הדין דשער באשה ערוה, לא איירי רק בשער שדרך האשה לכסותו, דומיא דטפח וכי' אבל דבר שדרכו להיות מגולה דלבו גס בה מותר אפילו לק"ש, וכ"כ ראבי"ה כל אלו שהזכרנו שהם ערוה דוקא בדבר שאין רגילות להגלות אבל בתולה הרגי' בגילוי שער לא חיישינן דליכא הרהור עכ"ל הראבי"ה, וכן הסכים המרדכי והרא"ש, והכל כפי המנהגות והמקומות, וכתב הרשב"א בחי' ברכות וז"ל והא דארי' טפח באשה ערוה זאוקימנא באשתו לק"ש פי' הראב"ד ז"ל דאפי' במקום צנועה ועלה קאמר ר"ח דשוק מקום צנועה ערוה ואפילו לבעלה אף על פי שאינה

פירשו
שער
תתקי
ואין
נריות
עצמו
א"ו
וכ"כ
ע"ב)
יפר
ית"ק
מכאן
בראי
הר"י
מיירי
יגולה
כרית
נפילו
כמ"ד
והרב
נרית,
יצאת
דרכה
שער,
מ"א
שבת
נרוה,
אבל
וגם
נפילו
אשה
לבוש
רתה,
כך
הנהג
נאון
ליהם
ס"ק
זוטי
לעת
שנה

בנוגע לעניינינו הנך רואה אף שהפריז הרב הנ"ל על המידה להקל אף בשער אשה עצמה בקלועות התלויות מהראש ולמטה, לא הקיל רק מפני שבארץ ישמעאל היו נוהגין היתר, ועל ידי זה מקרי שער שדרכן להגלית ואין דבר זה גורם להרהור, כיון שבכל עת נוהגים ככה, ודבר התדיר אינו פועל על כח הדמיון, ואין כאן שום חששה רחוקה שיצא מכשול מזה אבל במדינתנו וגם במדינת אשכנז, אשר מאז נהגו לכסות כל השער ולא היו נוהגים מעולם בהיתר השערות התלויות חוץ לצמתן, הוי כדברים המותרים ואחרים נוהגים בהם איסור משום צניעות אי אתה רשאי לבטל מנהגם והר"מ אלשקר לא התיר רק לארצות ישמעאלים אבל במדינות אדום לא רצה להתיר כיון שנהגו איסור מאז, ובפרט כיון שנוהגים כן מימים קדמונים שוב נקרא שער שאין דרכן לגלות ואסור לקרות ק"ש נגדן, ועיין גם כן ש"ת שבות יעקב ח"א סימן ק"ג בענין הארוסות אם מותרות בגילוי שער וכן בבתולה שנאנסה אם נאסרה בגילוי שער או נחשבת כבתולה דמותרת כמו דמוכח במשנה רפ"ב דכתובות יוצאת בהינמא וראשה פרוע, על כל פנים לענין המנהג שנהגו אצלנו מאז, שוב אם שערות כל ראשה מגולות אסור מן התורה ואם מכוסה השערות במטפחת רק נחסר הרדיד אסור משום דת יהודית, ובאותן הקצוות והקלועות התלויות על הכתף וראשה מכוסה מותרים בבתולה והרמב"ם דאסר בפנויות היינו בשער הראש, אבל לא בשער הקצוות התלויות למטה דמשום מנהג גם כן ליכא ונוהגים כן כל בתולות ישראל הכשרות אבל באלמנות וגרושות ומכ"ש בנושאות גם באלו השערות הקצוות התלויות גם כן אסורות, כיון שנהגו כן במדינתנו מני אז אסור להקל ובפרט ע"פ הוהר אסור כל גלוי שער קצת, וכבר הביאו הפוסקים מהך דש"ס (יומא מ"ז ע"א) דקמהית זכתה שיתיו שני בניה משמשין בכהונה גדולה ביום אחד, רק ע"י צניעותה שלא ראו קורות ביתה שערות ראשה:

והנה ראיתי לעורר כאן הערה חדשה מהא דמצינו (כתובות ס"ו ע"ב) בבתו של נקדימון בן גוריון, כיון שראתה את ר' יוחנן בן זכאי נתעטפה בשערה וכו' אף על גב דהיתה אלמנה כמו שזכר שם שזכר שחתם על כתובתה ע"ש, והנה משם אין ראייה דאפשר דהיתה ארוסה וארוסה אינה אסורה רק בשערות הראש אבל לא בשערות התלויות מבעד לצמתן, אכן ראיתי בש"ת חות יאיר סיני קצ"ו דבתולה שנתקדשה אף על גב דלא נכנסה לחופה יש לה לילך בכיסוי הראש ע"ש, אולם מההוא עובדא דבתו של נקדימון בן גוריון חיובתא להרב חות יאיר, אבל לפי שיטת הר"מ אלשקר דבשער נכרית מותר היכא שתלוין חוץ לצמתן א"כ גם עובדא זו אפשר לאוקמי בכ"ג או בפיאה נכרית, על כל פנים הענין מבת נקדימון בן גוריון הוא הערה חדשה לא ראיתי לשום מחבר שיתעורר בה, ועיין ישועות יעקב סימן ע"ה שהחזיק גם כן דברי הש"ג והסיר השגת הרב הבי"ש מעליו:

עוד יש להתעורר על שיטת המג"א שם ס"ק ג' דהקשה על שיטת הרמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה דכ' לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחד פנויות ואחד אשת איש, ומשמע דגם בתולות אסורות דאל"כ הוה ליה לפרש דפנויות היינו אלמנות, ודעת התוס' (נדרים ל' ע"א) נשים כלהו מכסו ואין מכונים בשם שחורי הראש וכו' התוס' קטנים לעולם מגלי בין זכרים בין נקבות ואפי' נקבות קטנות שאינם נשואות רגילות יפה בגלוי הראש, וממשנה פ"ב דכתובות יוצאת בהינמא וראשה פרוע משמע דבתולה מותר, וכי דפרועות ראש שאסר הרמב"ם היינו סותרות קליעת שערן דזה אסור אפילו בפנייה ע"ש, וע"כ הא דאמרו שם וקלתה שפיר דמי דאינו אסור מדת משה אלא מדת יהודית, היינו קליעת שערן דבכה"ג בא"א אינו רק דת יהודית לבד, ובתולות מותרות ע"ש, אבל בסוטה רא"י דאמרו (סוטה ט' ע"א) היא קלעה שערך לפיכך כהן סותר את שערך, וע"כ הך דקלעה את שערך, לא עברה בזה על דת יהודית, דבעברה

על דת יהודית שוב אי ע"א) דהרי בלא"ה אסור שער אף בא"א ליכא דת הר"מ אלשקר, דע"כ א את שערך היינו תחת ו דבזה האופן אין כאן א יותר דהרי עשתה להתק הסבכה לא הוה קישוט, יעב"ץ בסי' מור וקציע הרב תשובה מאהבה לק" אסורין בראש מגולה מדו אבל בראש מכוסה רק כתפיהון אם א"א ואלמו ובתולה מותרת, ואין ה לא והך דסוטה היא ק דמנהגה היה כן אבל ובעוברת הדת צריכה הח אלשקר אפשר להתפרש בא"א אפשר דמודה דאסו התלויות מבעד לצמתן, אם כל הראש מכוסה, נכרית המה עודפות על אפשר באמת דמותר ונ דהרמ"א והמג"א הסכימו בפנייה נכרית, בכל זאת כל גלוי שער באשה ל ובפרט ראיתי שהתעורר ייטלס ז"ל ה מאהבה חששא אחרת, יבאו ע"פ הרוב מן המו אף מת עכו"ם, ועיין בנ ע"ה, הנה בעיקר הדבר בהנאה תליא בפלוגתא אם שער המת אסור בהנ למלך פי"ד מהלכות אבל הרחיב בפניה זו אם מ או מותר בהנאה, ובשע בריטאניה העניות מגלחו לעשירים להשביר רעבונ מזהירים שלא לקחת ש יתרבו הולאים ע"ה, ו

לנו גדולי המחברים והרב מהר"ט ופר"ח בכללי הספקות בראשם כי ספיקא דפלוגתא נכנס גם כן בכלל ס"ס, וכאן גם כן יש ספק ספיקא ספק לא באו שערות אלו מן המתים, ואת"ל כי מן המתים באו בכל זאת אולי הלכה כהרשב"א דמת עכו"ם מותר בהנאה, ואת"ל דמת עכו"ם אסור בהנאה דלמא הלכה כהרמב"ם דשערות של מת מותר בהנאה, ובכל זאת כיון שכבר נהגו במדינתנו להיות נוהרים בפניה זו, ובימי ילדותי לא שמעתי שינהגו קולא בזה בכל תפוצות ישראל במדינת פולין, רק חדשים לבקרים באו אשר הרבה פרצו הגדרות, וראוי להוכיחם ולהחזיר למנהגם הקודם, אכן אם יבין רו"מ כי לא ישמעו אליו או יעלים עיניו ומוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע:

צבי הירש חיות.

L

סימן נד

לחכם אחד

ע"ד רש"י (פסחים ל"ח ע"א) דאמרינן שם: חד הואיל אמרינן, תרי הואיל לא אמרינן, ופי' רש"י דהרי בחלת מעשר גופא גם כן תרי הואיל הוה, הואיל ואי לא קרי לה שם, והואיל ואי מטמא פריק, וכי רש"י הכא לא קרינא הואיל דבר שבידו לגרום לה טומאה ופריק ע"ש, וסברת רש"י דכל שבידו לא מקרי הואיל יש לה סמך מש"ס (קידושין ס"ב ע"א) דס"ל כל שבידו לאו מחוסר מעשה ע"ש, וכן אמרינן (ב"מ ט"ז ע"ב) מסתברא מלתא דרב בשדה סתם, אבל שדה זו מי ימר דמזבין ליה נהליה, ראינו גם כן חילוק זה דבשדה סתם דבידו לקנות לא הוה דבר שלא בא לעולם, וס"פ בש"ע חו"מ סי' רי"א דוקא שדה זו מקרי דשלב"ל, אבל שדה סתם קנה, וע"כ היינו טעמא דכל שבידו לאו מחוסר

על דת יהודית שוב אינה שותה (סוטה כ"ה ע"א) דהרי בלא"ה אסורה עליו אע"כ דבקלי' שער אף בא"א ליכא דת יהודית גם כן כשיטת הר"מ אלשקר, דע"כ א"א לפרש היא קלעה את שערה היינו תחת השבכה, הנה חוץ מזה דבוה האופן אין כאן איסור כלל יוקשה עוד יותר דהרי עשתה להתקטט לפני הנואף, ותחת השבכה לא הוה קישוט, ואולם לשיטת הגאון יעב"ץ בסי' מור וקציעה סימן ע"ה ושיטת הרב תשובה מאהבה לק"מ, דאשת איש ואלמנה אסורין בראש מגולה מדאורייתא ובתולה גם כן, אבל בראש מכוסה רק שהשערות תלויות על כתפיהן אם א"א ואלמנה אסור מדת יהודית ובתולה מותרת, ואין חילוק בין קליעות או לא והך דסוטה היא קלעה את שערה היינו דמנהגה היה כן אבל לא התרה אותה ע"ז ובעוברת הדת צריכה התראה וגם דברי מהר"מ אלשקר אפשר להתפרש דבפנויות מיירי, אבל בא"א אפשר דמדה דאסור אפילו באותן שערות התלויות מבעד לצמתן, אכן בפאה נכרית, אם כל הראש מכוסה, ורק קצת משערות נכרית המה עודפות על המצח מבעד לצמתן אפשר באמת דמותר ובכל זאת, אף על גב דהרמ"א והמג"א הסכימו לדעת הש"ג להתיר בפאה נכרית, בכל זאת כיון דנהגו העם לאסור כל גלוי שער באשה לא ערב לבי להתיר: ובפרט ראייתי שהתעורר הרב מהר" ברוך ייטלס ז"ל השואל בשו"ת תשובה מאהבה חששא אחרת, כיון דאיתון השערות יבאו ע"פ הרוב מן המתים ומת אסור בהנאה אף מת עכו"ם, ועיין בס' ישועות יעקב סימן ע"ה, הנה בעיקר הדבר אם מת עכו"ם אסור בהנאה תליא בפלוגת הרמב"ם והרשב"א וכן אם שער המת אסור בהנאה או לא ועיין משנה למלך פ"ד מהלכות אבל לענין מומיא שהאריך הרחיב בפניה זו אם מת עכו"ם בכלל אסור או מותר בהנאה, ובשערות ידענו כי בארץ בריטאניה העניות מגלחות שערותיהן ומוכרות לעשירים להשכיר רעבונם וכן בצרפת, והרופ' מזהירים שלא לקחת שערות מן המתים, כי יתרבו חולאים ע"ז, ועוד כיון דכללא כ"ל

מנחת דוכרנא מדקרת חוכא:
טו ויקרב יתה פהנא ויקימנה קדם
י: י ויסב פהנא מי כיוור במן
דחסף ומן עפרא די יהי ביסודי
משכנא יסב פהנא ויתן למיא:
יח ויקים פהנא ית אתתא קדם יי

מנחת זכרון מזפרת עון: טו והקריב
אתה תבהן והעמדה לפני יהוה:
י ולקח תבהן מים קדשים בכלי-חרש
ומן-העפר אשר יהיה בקרקע המשכן
→ יקח תבהן ונתן אליהמים: יח והעמיד
תבהן את-האשה לפני יהוה ופרע

רש"י

לקט בהיר

המקום וקנאת הצעל (ספרי - במ"ד): (יח) מים
קדשים. שקדשו כזכור"מ (ספרי - סוטה ט"ו), לפי
שנעשה מנחשת מראות הלוזאות וזו פירשה
מדרכיבן שהיו נבעלות לבעליהן במזרים תחת
החפות, וזו קלקלה לאחר תדקק זו (מ"ה): בבלי
חרש. היא השקתה* את הנוסף יין משוזה בכוכות
משוכחים* לפיכך השתה מים המרים במקדה*
צויה של חרס"מ (במ"ד - סוטה ט"ו): (יח) והעמיד
הכהן וגו'. והלא כבר נאמר והעמידה לפני ה',
אלא מסייעין* (טו) היו אותה ממקום למקום כדי
ליגעה ותערף* דעתה ותודה" (ספרי - סוטה ט"ו):
76 ופרע. סותר"מ את קליעת שער* כדי לצותה,
מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן (ספרי -
כחצות ע"ב) לפני ה'. בשער נקור"מ (ספרי - סוטה ז')
שינוי נסחאות השקת - השקת. בכלי משבח. במקודה. מסייעין.
שתטרף. ראשה.

מזו) פי' הכיור כלי שרת הוא והמים שבתוכו נתקדשו
קדושת הגוף להפסל צלינה וציואל, ונתן טעמי דקרא למה
זוה כן, וענין מראות הלוזאות ופירושו עיין סוף פ"ר
ויקהל: מח) פירש"י פחותה ומגונה שצבוקות
עכ"ל: מט) כך היא הגירסא הנכונה מסייעין מלשון
ויסעו, כלומר מעתיקין אותה: נ) כאן לא אמר שלא ימחה
שם המיוחד כדלקמן, שאפשר הטעם בשצילה שלא תמגנה
ותמננה, שהמורה חסה גם על כבוד רשעים שיודו וישונו
וחיו, אבל אחר שנתננה בגילוי ראש ובשר לפני כל ההמון
והיא לא חסה על עצמה ודאי הטעם כדי שלא ימחה שם
המיוחד (ב"ב): 7ג) כבר ידענו שפי' ופרע יגלה, ואין
→ רצון רבינו כאן לומר שפירושו סתירה, אלא כן הוא האמת,
שבגמ' אמרינן שגם גופה ולבה מגלה הכהן מדכתיב ופרע
את ראש "האשה" ולא אמר ראשה מרביץ גופה, א"כ היה
די לומר ופרע את האשה, וראשה בכלל, אלא שראשה מגלה
בגילוי ראשה, אבל מה שסיים רבינו מכאן שגילוי ראש גנאי וכו', לאו דוקא על הסתירה, אלא על
הגילוי בכלל (נב) פירש"י אדם גדול היה והביא דלתות נחשת מאלכסנדריא של מזרים לאותו שער ונעשו בו נסים כסדר
ימא (דף ל"ה), והוא שער העליון שבחומה שבין עורת ישראל לעורת נשים ששם משקין את הסועות מפני שלא נתקדש
בקדושת עורה עובי חלל אותו השער עכ"ל, פי' דכתיב לפני ה', וזה המקום הוא יותר לפני ה' מכל המקומות שלא נתקדשו
בקדושת העורה, ולטעם זה הפך רש"י הסדר ומפרש קודם ופרע שהיא כדי לצותה, ולזה צהכרם לומר שפי' לפני ה' היא
שער הנקור ולא לפניו ממנו, שאין לעשות דבר זה בעורה, וגם זה הוא המקום ודרך כל הנכנסים, כדי לצותה צפני כל עם

אור החיים

יהיו מרים כי יזכרו יגונם וזכיתם וה' מחה את
דמעחם" (י) והנה האשה העמאה תסובב מרתם
וצאו זה המים המרים למרים יחטבו מעיה ויעשו
זה נקמה כי זאת האשה הגורמת זכיתם, וזכה
השם הנתון בהם ינקמו נקמתם ממנה, והיודע

אור בהיר

די כח וזיות אס לא בעור האזכרות הנמחקים לחוס. (מב) כי היו עד עתה בעורה מקום שכינת כבודו יתברך.

אֶת־רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֵּיהָ אֶת
 מִנְחַת הַזִּבְחוֹן מִנְחַת קִנְיָת הוּא וּבִיד
 הַכֹּהֵן יִהְיוּ מִי הַכֹּהֲנִים הַמְאֻרְרִים
 יִשׁ וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־
 הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ וְאִם־

וּפָרַע יָת רִישָׁא דְאִתְתָּא וִיתֵן עַל
 יָדָהּ יָת מִנְחַת דּוֹכְרָנָא מִנְחַת
 קִנְיָתָא הִיא וּבִידָא דְכֹהֲנָא יִהוּן
 מִיָּא מְרִירָא מְלֻטְיָא: יִשׁ וְיִמְי
 יִתָּה כֹהֲנָא וְיִמַר לְאִתְתָּא אִם לָא

שְׂכִיב גְּבֵר וְ
 לְאִסְתְּאָבָא
 זָכָאָה מִמֵּיָא
 הָאֲלִין: כ וְאִ
 מִבְּעַלְיָךְ וְאִו
 גְּבֵר בִּיד
 מִבְּעַלְיָךְ: כא
 אִתְתָּא בְּמוֹן
 כֹּהֲנָא לְאִתְתָּת
 וְלְמוֹמֵי בְּגו
 יִרְבִּיד מִסֵּיָא

(ספרי - סוטה י)
 שמואל לפתור
 במ"ד: (כ) ואו
 לשון * חס:
 קללה"י: יתן
 מקללך ביד
 ולשבעה. שי
 לי כדרך שאני
 סיב ע"י וי
 שהלדיקים נ
 ענין הברכה.
 ישראל לאמר
 ירך לבטן"י
 שינוי נוסחאות * כל
 מדרכי הגניעו
 ושם כתיב צפני
 כמו "וכי" נגז
 ה' שהאמת הו
 דברים, וכל זה
 אמר יתן ה' בן
 בתוך עמך, וכן
 לא גרסינן מי
 שקרתי יארע
 הרשעים שימו
 ענשם וימאוו
 בסוטה ט: ו
 אותה) כהן טז

רש"י

לקט בהיר

הוא שער העזרה המזרחי דרך כל הכנסים: ונתן
 על כפיה. ליגעה"י חולי תערף דעתה ותודה (ספרי
 - סוטה י"ד). ולא ימחה שם המיוחד על המים:
 המורים. על שם סופי"י שהם מרים לה (ספרי -
 במ"ד: המאוררים. המחסרים אותה"י) מן העולם,
 לשון (יח"י כ"ח כ"ד) סלון ממאיר, ולא יתכן לפרש מים
 ארוכים, שהרי קדושים הם, ולא ארוכים כחצ
 הכחוב, אלא מאררים את אחרים, ואף אונקלוס לא
 תרגם לוטייא אלא מלטייא, שמראות קללה בגופה
 של זו: (יע) והשביע אותה וגו'. ומה היא
 השבועה"י, אם לא שכב הגָּקִי הא חס שכב חָקְקִי* י"י
 שינוי נוסחאות * לא חקק.

ועדה (לברוש), ואמר רבינו דבר זה כאן ולא לעיל בפסוק
 ט"ו, לומר שאפילו אחר העתקה והנסיעה ממקום למקום
 עדיין נשארה חוץ לעזרה בשער נקור: (ג) והגם
 שהסוטה מניפה את המנחה יחד עם הכהן כדאיתא במשנה
 דף י"ע, גם רש"י מביאו בפסוק כ"ה, זה היה אחר כן
 כשנא להקריב המנחה נוטלה מן הכל ומומנה בכלי שרת
 להניף, אבל הייתה נחונה על ידה ממחילה עד גמר כל
 הסדר, וזה ודאי כדי ליגעה (תוס' דף י"ד): (גד) מניא
 רבינו דוקא כצ"ח זו, ולא הביא דעת אביו דשמואל שצריך
 ליתן דבר מר לחוץ המים, משום דפשטא דקרא לקמן מוכח
 כן, דכתיב (כ"ד) וצאו זה המים המאררים "למרים", הרי
 שהכחוב קרא פורענותה מרים (רא"ם), ועוד מפני ה"א

הידועה שפירושה מרים הנוכרים והידועים, ובכחוב אין לנו רואים שום מר ידוע רק פורענותה שהיא מר ממות (ג"א),
 ועיין בפסוק כ"ד: (גה) אין ראונו לומר שפי' חיבת מאררים מחסרים, אלא באשר שרצונו לפרש שאין זה שם תואר שהמים
 הם ארוכים, אלא פועל יוצא לאחר, א"כ תקשה הלא אין המים הללו בעלי דעת כמו אדם שמקלל ומאחר את חניו, לזה אמר
 שמחסרים אותה ומאחר שמחה ע"י המים הרי כאילו המים מקללים אותה, וכמו שגמר אומר לבסוף שמראות קללה בגופה,
 ומביא ראיה ממשקל שרון וסילון זה מכאיו ומאחר את אחרים הגם שאין בו דעת, גם אפשר שממאיר גזירה אחרת היא
 שפירושו מכאיו, ואינה מגזירת קללה, ורצון רבינו לפרש גם חיבת המאדרים מלשון זה, ולזה גמר אומר ואף אונקלוס לא
 תרגם וכו', פי' הגם שאונקלוס אינו מפרשו מלשון מכאיו אלא מלשון קללה, עכ"פ גם דעתו שאינו שם תואר אלא פועל
 יוצא (בא"ד), ועוד הוסיף הוכחה שאינם ארוכים בעצמם, שהלא קדושים הם, ולא יאמר הכחוב על מים קדושים שהם
 ארוכים: (גו) הרצון בזה, שלא תאמר שיש כאן ב' דברים שבועה ואמירה, לא כן הוא, שהרי לא מלינו כאן שום שבועה, גם
 פשוט הוא שאינה נאמנת בשבועה, אלא אמירה זו היא שבועה שנשבעת בחייה ונקראת שבועת האלה, וכאילו אמר והשביע
 אותה לאמר וגו' (רא"ם): (גז) כן דרשינן אליבא דר' מאיר בסוטה י"ו. ובשבועות ל"ו. ובקידושין ס"ב, ופירש"י בסוטה
 הגקי כתיב בלא יו"ד דמשמע הגקי אם לא שכב ומדרוש הכי טומאה תחת אישך חָקְקִי - טומאה תחת אישך חָקְקִי, ובשבועות פירש"י באופן אחר
 פעמים וכאילו כתב עו"ה ואם לא שטיח טומאה תחת אישך חָקְקִי - טומאה תחת אישך חָקְקִי, ובשבועות פירש"י באופן אחר
 וי"ל, הגקי כתיב בלא יו"ד כמו חָקְקִי וקאי חָקְקִי דבמריה דכתיב ואם כי שטיח למשמע הכי חָקְקִי ממים המאדרים האלה
 ואם כי שטיח עכ"ל, כלומר דרשינן חיבת הנקי למעלה ולמטה, וכן פירש"י בקידושין, ובין כך ובין כך רחוק הוא מפשטו
 לדרוש הכחוב ב' פעמים, ועיין באות הסמוך - ומה שכתב רבינו ההכרח לדרוש מדכתיב הנקי בלא יו"ד, קצת קשה, דלא
 מנינו בקרא בלשון נפעל שחצוה היו"ד אחר הה"א, ומה הכרח יש, כן הקשה בגור ארי', ומירץ שהכרח רז"ל הוא מדלא
 אמר חָקְקִי בלשון עמיד ככל הפרשה יתן ה' וגו', וצאו המים וגו', אלא שרש"י הוסיף לבאר ולומר שנוכל לדרוש כן לעשות
 מהגקי חָקְקִי (ה"א וחי"ת מחתלפין - רא"ם) מאחר שאין יו"ד אחר הה"א, אבל אם היה כתוב חָקְקִי אין לעשות ממנו
 בשום אופן חָקְקִי, שאין אחר היו"ד שצ"ח נח כלל (ג"א), והלבוש כתב לתרץ שכונת רבינו שלא רק שאין יו"ד אחר הה"א,

סימן ב'

סיוע לרופא העובר על פירוס

שאלת: רופא העובר על איסור סירוס, ועובדים עמו רופאים שומרי מצוות, האם מותר להם לסייע לו בהגשת הכלים וכדומה.

תשובה: אסור לאדם אחר רופא או אחות לסייע לו בשום אופן שהוא, והוא פשוט.

סימן ג'

בענין פאה נכרית

→ שו"ע אבן העזר סי' כ"א סעי' ב'.

כתב המחבר ז"ל: לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש, ע"כ.

הנה כתב הרמב"ם בפרק ד' מעבודה זרה הל' י"ב, וז"ל: שער הראש בין של אנשים בין של נשים שבה מותר בהנאה. אבל של פאה נכרית הרי הוא בכלל שללה ואסור, ע"כ. לכאורה צ"ע שלא ביאר דבריו דפאה נכרית בתלוש מיירי אבל במחובר לגוף כחוב בגמ' [בטנהדרין דף קי"ב סע"א] דשרי, והיינו בקשור בראשה, וכן פירש"י שם [בד"ה מחובר]. וכבר מצאתי באחרונים על זה.

ובזה אמרתי לכוון דין כיסוי הראש באשה.

איתא בכתובות [דף ע"ב סע"א], ואיווהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע, ראשה פרוע דאורייתא היא, דכתיב ופרע את ראש האשה, ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש, דאורייתא קלתה וכו'. ופירש"י שם בד"ה אזהרה - מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה, מכלל דאסור. א"נ מדכתיב ופרע מכלל דהוא שעתא לאו פרועה הות, שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש וכן עיקר, ע"כ. מפורש יוצא מרש"י שענין כיסוי הראש באשה כדי שלא תיראה מגוולת. והפירוש השני ברש"י אינו חולק על הראשון בטעם הדבר, אלא באופן הלמוד מן הפסוק, וכן כתב בתוס' רי"ד שם וז"ל: א"נ בסוטה שעושים כן כדי לנוולה אלמא ניוול הוא לאשה לצאת בפרוע ראש.

ועוד מבואר בסוטה [דף ט' רע"א] שסוטה נענשת מדה כנגד מדה, ואיתא שם: היא קלעה לו את שערה לפיכך כהן

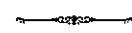
דאדם הוא דאסר רחמנא, ע"כ. והנה מה שכתב דאדם הוא דאסר רחמנא, צ"ע דמשמע שבא למעט בהמה, וזה אינו. ואולי ט"ס וצ"ל איש וזה משמע כדבריו שבא למעט אשה. עכ"פ אין שיהיה קשה, כי לא מוזכר בכתוב לא איש ולא אדם, [ואדרבה מקרא דמשחתם בהם, משמע שאסור מעשה הסירוס לעשותו, וא"כ בפשיטות לא שנה בזכר ולא שנה בנקבה].

ועיין בב"ח [אהע"ז סי' ה', בנדמ"ח עמ' ס"א] שהוכיח מדברי התוס' בשבת הנ"ל דלא שייך סרוס בנקבה כלל. ולענ"ד אין ראיה מתוס', וכוונתם רק בזקנה ועקרה. וגם נראה מדבריו שלא סבירא ליה לחלק בין מעשה באברים ולכוס עיקרין, וקשה דבמ"מ כתב להדיא כן, וכן מוכרח ברמב"ם. וצ"ע בטור [שם] שלא הזכיר דין סרוס בנקבה באברים אבל התיר בעיקרין כדי שלא תלד. ובאמת מלשון זה של הטור משמע דבכל ענין מותרת בעיקרין. אלא שהב"ח כתב דוקא במקום צער לידה [ועיי"ש שהעמיד את דברי הרמב"ם שאסור שמירי ללא צורך], וצ"ע שלא כתב כן הטור במפורש, וגם ברמב"ם לא התנה כלום בזה.

ולפי"ז בענין השאלה הנ"ל כיון שיש בזה איסור דאורייתא, דע"י הקשירה הנ"ל היא מסתרסת לתמיד, לכך אסור לאשה לתת לרופא יהודי לסרסה, דאין בזה סכנה דאפשר להם לפרוש זה מזה, אולם ברופא גוי יש להתיר.

סכום:

- א. גם באשה שייך איסור מדאורייתא לסרסה באבריה בידיים, אף שאין לוקין על זה.
- ב. ולכן אסור ליתן לרופא יהודי לסרסה, ואף אם תתעבר יש לה סכנה, דיכולים הם לפרוש זה מזה.
- ג. אולם ברופא גוי יש להתיר.
- ד. וכל זה הוא אם ע"י המעשה הזה נעשה סירוס תמידי, אולם אם הוא עושה מעשה קשירה ואח"כ ניתן להתרה מותר.
- ה. ולשתות כוס של עיקרין מותר לה, ונראה מסתימות הרמב"ם והטור שאפי' בלא צער לידה.

צ"ע אע"פ יצחק חלק א
ברצ"ז ר' יצחק זקאני. א"י

למעשה, דא"כ נתת תורת כל אחד ואחד בידו. אבל זה יסוד ושורש הדברים לאמיתתה של הלכה.

ואם ישאל השואל, דא"כ בזמן הזה שהנשים הולכות פרועות ראש, והם חושבות ואומרות שזה יפה, למה יצטרכו לכסות ראשם. הנה הדברים פשוטים, דגם אם נניח כדבריהם, מ"מ כיון שהתורה אמרה שצריך לכסותו מפני הניווול אין הדין משתנה כלל מדור לדור.

ועוד נ"ל לפי מה שכתב הרמב"ן בפרשת כי תצא, שהתורה ציוותה ליפת תואר לגלח ראשה כדי לנוולה, וכן לגלח צפורניה כדי לנוולה, ולכאורה מה הניווול בגילוח צפורניה. וכתב הרמב"ן כי מנהג הנשים לגדל אותם ולצובעם במיני הפוך והצבעונים. וזה אליבא דר' אליעזר ביבמות [דף מ"ח ע"א] שעשתה ציפורניה היינו לגלחם, וזה כעין ניוול כיון שאינה יכולה לגדלם ולצובעם כדרך מנהג העולם.

ולכאורה לר"ע ביבמות שם דסבר שתגדלם כדי שתתנוול, מאי טעמיה, ובמאי פליג על ר' אליעזר. וצריך לומר דר' עקיבא סבר דעצם גדול הצפרנים הוא ודאי ניוול ואין בזה ספק כלל. אלא שהנשים מדבר ניוול עשו לעצמם מנהג חדש לצבוע אותם, והם חושבות שזה נקרא יפה ושאין בזה ניוול. אבל האמת היא שלא מפני שהם חושבות לעצמם שזה יפה שלא יקרא בזה ניוול. ופוק חזי שהנשים הצנועות גם אצל הגויים היו מכסים כל גופם, ומי שלא כסתה עצמה זה היה בגדר ניוול, וכמו שכתוב בישיעה גלי שוק עברי נהרות, ועל זה נאמר תגל ערותך וגם תראה חרפתך, הרי שהפסוק קורא לזה ניוול. והנה היום וכן גם בימים קדמונים הרבה מהן מתלבשות דוקא בבגדים קצרים לקיים מה שנאמר תגל ערותך וגם תראה חרפתך, ובוודאי שזה ניוול שאין כמוהו אע"פ שהנשים מתלבשות כך.

ולכן אני אומר שגם בצפרנים הוא כן, וכן בשערות הראש, שאף אם הנשים חושבות שזה יפה ללכת פרוע ראש (כלי קליעות) אין זה משנה המציאות שזה ניוול. והרי זה בגדר עבדא בהפקירא ניהא ליה. ועיין בספר הכתב והקבלה על התורה בפרשת כי תצא בענין יפת תואר (דף 54), שכתב בזה הלשון: מבואר מזה שמניעת קציצת צפרני הרגלים (נעל"ד) שאינו מדוייק וגם ידיים בכלל) וגידולם היה או ענין המנוול והמצער, וכודאי גם התורה התכוונה בזמנה על ניוול כזה וכו', ואף שבזמן מן הזמנים יוכל ניוול זה להשתנות להיותו יפה בעיני האדם, אין לנו רק מה שכיוונה עליו התורה, ע"כ.

ולענ"ד לפי דברי הרמב"ן גם בזמן מתן תורה כבר נהגו לגדל צפורניהם ולצובעם, ואעפ"כ לר' עקיבא הרי זה ניוול. ועוד שהדבר פשוט שגם לגדל צפרנים ולצובעם יש לזה שיעור מסויים, ולא כצפרני החיות, ואם גדלו יותר מדי

סותר את שעה וכו'. וצריך ביאור דאם נראית נאה בשערה לנואף, א"כ זה לא ניוול, ובגמ' כתוב לפיכך הוא סותר שערה כדי לנוולה. והדברים פשוטים לענ"ד, דודאי השערות כמות שהם באשה נראים כניווול, אבל כשעשויים קליעות היא נראית נאה, ולכן כיון שקילעה שערה לנואף, הכהן סותר שערה כדי שתתנוול. ואם לא היו שערותיה קלועות כשבאה לכהן הוא רק צריך לגלות ראשה ומתנוולת, ואם שערותיה היו עשויות קליעות, הוא גם סותר קליעתה כדאיחא בגמ'.

ולכאורה צ"ע דאם הניווול הוא בראש מגולה ושער פרוע בלי קליעות, מניין לנו שצריך כיסוי הראש אם יש לה קליעות. וצריך לומר שהתורה על הרוכ תדבר, ורוב פעמים היא נראית מנוולת מפני שראשה פרוע בלי קליעות. וכיון שציוותה התורה לכסות השער, אסור לגלותו גם באופן שקלעה את שערה יפה שאין בזה ניוול דכך הוא הגוה"כ.

והנה בגמ' בעירובין [דף ק' ע"ב] איתא עשר קללות נתקללה חוה, ואחד מהם עטופה כאכל, ופירש"י בושא לצאת בראשה פרוע. דהיינו מפני שנראית מנוולת. וא"כ טעם שהצריכה התורה לכסות לשער הוא משום צניעות. ואע"פ שבין כה היא בושא לצאת בראש פרוע, אעפ"כ בא על זה ציווי לשמור על הצניעות ולכסות הראש, וכמו שבאו צוויים איך להתנהג בצניעות כשנמצאים במחנה, הגם שכל אחד היה צריך לקיים זאת מעצמו מחמת הצניעות, כמו שכתוב בגמ' בעירובין שם שאלמלא ניתנה תורה למדנו צניעות מתתול.

והנה בגמ' בכרכות [דף כ"ד ע"א] אמר רב ששת שער באשה ערוה שנאמר שערך כעדר העזים. ורש"י שם לא פירש בזה כלום, ורק גבי קול כתב בד"ה קולך ערב - מדמשבח לה קרא בגוה שמע מינה תאוה היא, ע"כ. וקשה דאם הילפותא היא ממה שמשבח קרא בגוה, למה לא כללו בגמ' שם בגדרי הערוה גם לשינים וצואר והפנים שגם עליהם כתוב בשיר השירים פרק ד' פסוקים ב' ג' ד'.

ונראה דהיינו טעמא, דכל הני דלא הוי ערוה משום דהם מקומות הגלויים תמיד, ולכן אין זה מביא לידי הרהור אם לא מכויין לזה, מה שאין כן שער אשה כיון שדרכו להיות מכוסה כדילפינן מופרע ראש האשה, לכן כשהוא מגולה שייך לומר שער באשה ערוה, כמו בכל מקום בגוף שדרכו להיות מכוסה.

ובאמת כל הדין ששער הוי ערוה, היינו דוקא כשעשוי קליעות או דומה לזה כמו שמשבח אותה הכתוב שם, ועיין שם ברש"י בשיר השירים בענין צמתך. אבל בסתם שער הרי ראינו שאדרבא היא צריכה לכסותו מפני שזה גנאי לה, ונראית מנוולת ואין כאן הרהור. (ואע"פ שקשה לפסוק כן

בודאי הוי ניוול. וא"כ אם בשעת השביה צפורניה היו גדולות מפני שכך מנהגם, ובפרט בשעת מלחמה שהנשים מייפות עצמם לזנות, א"כ במגדלת צפורניה עוד חודש ודאי שמתנוולת יותר ויותר אף אם צובעתם. וכמדומה לי שגם בזמנינו זה הרבה אנשים ונשים חושבים שצפורנים גדולות עם כל הצבעונים אינו אלא מעשה ניוול, אבל מה לעשות דכל מעשה האופנה בצורת הלבוש וכדומה, הקובע והמנהיג בזה הינם קומץ אנשים, וכולם הולכים אחריהם כצאן לטבח יוכל, וכן גם בגידול הצפורנים ושאר הדברים.

ועכשיו נשתדל להבין מה ההבדל בין פנויה לאשת איש בד"ץ הזה של פריעת הראש, דאם זה ניוול באשת איש וצריך לכסותו, א"כ למה בפנויה אין צריך לכסות אפי' פרוע. ואולי נאמר כי בפנויה כל זמן שהיא קטנה הרי אינה מצווה, וגם לא נראה אצלה כמעשה ניוול וכשהגיעה לפרקה הרי בודאי היא מדקדקת במעשיה וקולעת שיערה כדי שיקפצו עליה בני אדם המהוגנין לה, וכמו שקילעה הקב"ה לחוה והביאה לאדם [שכת דף צ"ה ע"א]. והתורה צוותה על אשת איש שאולי אחר שנשאת היא לא תדקדק במעשיה לולי הציווי, וכענין הצניעות במחנה וכנ"ל. ואע"פ שכל זה נראה כטעמא לקרא, מ"מ שבקיה לקרא דאיהו דחיק וכו', וכמו שהוכחנו למעלה מהגמ' ומרש"י שזה כל יסוד ענין כיסוי השער הוא משום ניוול.

אלא שלפ"ז יוצא לכאורה שבאלמנה וגרושה הרי היא כפנויה מתחילתה, ולהלכה כתוב בשו"ע [אהע"ז סי' כ"א סעי' ב'] לפי פירושי הנושאי כלים שצריכות לכסות כמו באשת איש. ואפשר לומר שבגרושה ואלמנה כיון שער עכשיו היתה מכסה ראשה כציווי התורה, אם תשנה במעשיה עכשיו, זה יראה כחוסר צניעות. וכל זה צריך בירור וביאור.

ונחזור לשורש הדברים, כתוב בגמ' [כתובות דף ע"ב סע"א] אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש. והרמב"ם [פרק כ"א מאיסורי ביאה הל' י"ז] הוסיף וכתב: אחת פנויה ואחת אשת איש. וכתב על זה בביאור הגר"א [על אהע"ז סי' כ"א ס"ק י"א] דדייק מן הגמ' שכתוב לבנות ולא כתוב לאשה. ולפי זה צ"ע, כיון שכתוב אזהרה לבנות, דהיינו גם הפנויות ולא נזכר גרושות או אלמנות, מנין לנו מה שחלקו כל הנושאי כלים דפנויות סתם מותרות וגרושות ואלמנות אסורות. וגם אלה אינם אסורות מן התורה אלא מדרבנן, וכל זה אומר דרשני.

ואע"פ שכפשוטו כיון שלמדו זאת מסוטה א"כ רק באשת איש הכתוב מדבר, מ"מ אין מדוייק כן בלשון הגמ',

שנים בזה לזו האזהרה. והנה בספרי פרשת סוטה כתוב עוד, ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר, ותקח תמר אפר על ראשה [שמואל ב', י"ג י"ט], ועיין שם במלבי"ם למה זה רק זכר, שכתב: מפני שאפשר ללמוד בפסוק פירוש אחר על מלת אפר. אבל למעשה אם יש מכאן זכר לדבר, הרי שבפנויה עסקינן ולמה צריכה לכסות. וכתב המלבי"ם בזה שצריכה לכסות ראשה כיון שנבעלה, וא"כ יוצא שבאזהרת כיסוי הראש גם בעולה בכלל, והאחרונים דנו בזה, וגם אלה שאסרו אינו אלא מדרבנן, וצ"ע.

ובפירוש הספרי מרכינו דוד פארדו, משמע שהכיסוי היה מה ששמה תמר ידה על ראשה, וזה תמוה מה כיסוי הוא זה, ואולי רבע הראש מתכסה בידה - הלזה יקרא כיסוי. ובפירוש עץ יוסף על המדרש במדבר רבה [פ' ט' אות ל"ג] כתב שאין ראייה מתמר משום דבת מלך היא, ר"ל דכיון שענין הכיסוי כדי שלא תראה מנוולת, א"כ אין ראייה מבת מלך שהיא אשה חשוכה, ולכן דקדקו לכסות ראשיהם שלא יראו כמנוולות, אבל סתם אשה אין ראייה שצריכות לכסות.

ואולי זה יהיה טעם לחלק בין פנויה לאשת איש, כי אשת איש יש לה יותר לשמור על כבודה והשיבותה מאשר פנויה, וזה יש בו כדי ליתן טעם, אבל עדיין צ"ע מנין לנו לחלק, ובגמ' כתוב סתם אזהרה לבנות ישראל, והרמב"ם העתיק כמפורש בין פנויה ובין אשת איש.

והנה בשו"ע [אהע"ז שם] כתב החלקת מחוקק [כס"ק ב'] דפנויה הכוונה בעולה, אבל פתולה ממש שרי וכמו שכתוב בגמ' [כתובות דף ט"ו ע"ב] יוצאה בהינומא וראשה פרוע. ובבית שמואל [כס"ק ה'] כתב דפנויה היינו אלמנה או גרושה. וכתב הדגול מרכבה שמקור דבריהם מן הירושלמי [כתובות פ"ב סוף הל' א', דף ט' ע"ב], אע"פ שהם לא כתבו ראייה לדבריהם. אלא שעל הירושלמי מאוד קשה לסמוך, כי אין לנו פירוש אמת ויציב בירושלמי לפחות מן הראשונים, והאחרונים זה אומר בכה וזה אומר בכה, ואי אתה יודע על מי לסמוך, ועכ"פ אין לזה כח של דבר הנאמר בירושלמי אלא ממאמר אחרונים ומי מפיס. וכבר ראיתי בפתחי תשובה [ס"ק ב'] שכתב בשם כרם שלמה לפקפק בראייתו של הדגול מרכבה מהירושלמי אבל אין מצוי אצלי הספר הזה.

ובאגרות משה אבן העזר ח"א סי' נ"ז תפס לדבר פשוט דחוץ מאשת איש הכל דרבנן, והיינו דלהיות שלמדנו מסוטה את הדין הזה והיא אשת איש, אין לך ראייה להחמיר יותר [עיי' שם תשובה נ"ח עמ' קמ"ה]. וקשה לי א"כ למה אסרו בזה חכמים ומה הגזירה שיש בזה. ועדיין דבר זה

ובענין פאה נכרית לאשת איש אי שרי או לא, הנה לפי מה שכתבנו שכל הטעם של כיסוי הראש הוא כדי שלא תראה מנוולת, וא"כ בפאה נכרית הרי היא מקיימת מצוות הכיסוי שאינה נראית מנוולת ואדרכת פאה נכרית הרי היא כקליעה, ובקליעה כבר הבאנו ראייה מהגמרות לעיל דזה נוי לאשה והיפך מניוול.

ואף שמשמעות כמה ספרים נראה שטעם כיסוי הראש הוא כדי שלא להראות יופיה. הנה הוא טעות גמור, ומזה יצא להם שאם היא לובשת פאה נכרית יפה זה עוד יותר גרוע, וההיפך הוא האמת.

והנה כתוב מפורש בגמ' [שבת דף צ"ה ע"א] ויבן ה' אלהים את הצלע, מלמד שקילעה הקב"ה לחוה והביאה אל האדם, ע"כ. הרי דהשערות כשהם קלועות הוי נוי, והרי היא מקיימת שני דברים גם כיסוי הראש וגם שתראה נאה, וכמו אלה שמכסות ראשיהן במטפחת או בכובע, וכידוע שגם באלה יש מכל המינים יפים ויפים יותר ויפים פחות, ובודאי שלא יעלה על הדעת לומר לאשה ללבוש מה שפחות יפה, וכל אשה עם הטעם שלה, והרי כל בנות ישראל בנות מלכים הן וראויות הן לאיצטלא היפה ביותר.

ואף שיש פאת נכרית כזאת שבאמת האשה נראית בהם מנוולת על ידה, באופן שהשערות מפוזרות לכאן ולכאן ולכל ד' רוחות השמים, מ"מ הרי את ראשה היא כיסתה, והרי היא כלובשת בגד שמנוול אותה וזה לא נוגע לדין כיסוי הראש.

וראה באגרות משה אהע"ז ח"ב סימן י"ב, שכתב: הנכון לע"ד אף שאיכא מאן דחושש לאסור פאה נכרית משום מראית עין, עיין בעטרת זקנים או"ח סימן ע"ה, מ"מ רוב רבותינו וגם מאלו שסומכין עיקרי ההוראה עליהם מתירים, והם הרמ"א שם ובסימן ש"ג בד"מ והמג"א והפמ"ג, וכן משמע גם מהגר"א שסובר כן שלא אסרו בזה משום מראית העין. וכמעט שמוכרח מהגמ' פרק כמה אשה, שאם איירי דיוצאה בפאה נכרית דוקא במכוסה לא היה שייך לומר דעל שערות זקנה לילדה ניחוש למחכו עלה. והטעם פשוט שכיון שלא מצינו בגמ' שאסרו אין למילף ממקומות אחרים שאסרו משום מראית עין, דאין למילף חדא מאידך, ולכן נאמר איסור מראית עין ביחוד בכל דבר שאסרו וכו'. ולכן לדינא אין כתר"ה יכול למחות ביד אשתו הרבנית החשובה מללבוש פאה נכרית, שאף אם כתר"ה רוצה להחמיר אינו יכול להטיל חומרותיו עליה שזהו רק דין שלה, וכיון שהיא עושה כדיון שהוא כרוב הפוסקים ושגם נראה כמותם, אינו יכול להחמיר עליה אף אם לא תכסה כלל הפאה ור"ח ט"ר

א שאין לנו לגזור מדעתנו ולחשוש למראית העין.

ב אם החשש שהנשים הרואות אותה יחשדוה, זה דבר שאינו נכון כלל, דבהסתכלות מועטת יכולים להבחין אם זה שצרה ממש או פאה נכרית גם בפאות היפות ביותר.

ג אם הנשים מכירות אותה לזאת שלובשת פאה נכרית, הרי הן גם יודעות אם היא לובשת פאה נכרית או לא, וזה פשוט.

ד ואם החשש הוא שהאנשים יחשדוה אותו טעם שייך אצלם אם הם מכירים אותה או לאו, ואם אינם מכירים אותה אולי היא באמת לא נשואה, ויש בנות בתולות וכו'.

ה ועוד שהיום שכל כך מצוי פאה נכרית, א"כ למה לחשוש למראית העין, ולמה שלא ילמד עליהם זכות. וגם נשים חילוניות לובשות פאה נכרית להתנאות או לאיזה טעם אחר.

ו מי שחשש לזה בזמנים הקדמונים, נראה לי שזה להיות שלא היה מצוי אצלם כל כך פאה נכרית. אבל היום כידוע שזה עסק גדול ויהודים ולהבדיל הרבה גויים מתלבשים בפאה נכרית.

ועיין בחזו"א או"ח [סי' ט"ז סוף אות ח'], שכתב וז"ל: ובשיער דמותו בפנויה ואסור בנשואה, לכאורה לא היה ראוי לאסור אלא באשה שהוא מכירה ורואה אותה תמיד בשיער מכוסה, וכי מגלה השתא חשיב ערוה, אבל רואה אשה שאינו מכירה וראשה פרוע לא עדיפא מפנויה. אבל לא משמע כן בפוסקים, אלא הכי קבעו חכמים דשיער נשואה כיון דחייבת לכסות עשאוה כערוה לכו"ע, ע"כ.

הרי שרצה להתיר אפילו כנגד שער אשת איש כמו בפנויה כל זמן שאינו מכירה ולא ראה אותה תמיד מכוסה, והטעם פשוט דכל האיסור לקרוא כנגד שער באשה וכן כנגד מקומות המכוסים באשה חוץ מבית הערוה, הוא משום טרדת הרהור, דאין מקומות אלו ערוה ממש וכל איסורו מדרבנן, ולכן באשה שלא ראה אותה תמיד מכוסה, אז ראיית שיערה לא גורם לו להרהור, והרי הוא כשאר מקומות המגולים באשה, וכדברי החזו"א כשער הפנויות, ואע"פ שלמסקנא הוא אוסר באינו מכירה, הרי ביאר דבריו שהוא בגדר לא פלוג.

אלא שיש לדון במסקנתו זאת של החזו"א, דצריך עיון, דמה שכתב שלא משמע כן בפוסקים קשה לבנות דייק על זה. וכן מה שכתב עוד שאפילו בפרוצה, וז"ל: ונראה דאפילו הרוצה שיוציא תמיד בראש פרוע. אסור. דלא המילו חכמים

בפרוצות. והרי גם פניה וידיה יש בהן איסור בהסתכלות, ויש מקום לאסור לקרות ק"ש אף נגד פניה, אלא שכל גזירת חכמים בפלס שקלוח, וא"א להכביד על הציבור, ולכן הקילו בפניה ובשיער פנויה, מ"מ בנשואה שחייבת בכיסוי לא הקילו וכ"כ במ"ב, ע"כ. הנה לא הביא ראייה לזה, ואף שהביא ראייה דאין איסור הסתכלות בפניה וידיה מפני שכל דברי חכמים בפלס נשקלים, מ"מ מה זו ראייה לאסור באלה הרגילות ללכת בגילוי הראש. וחס ושלום איני כחולק על מרן החזו"א, ואיני אלא כמפלפל בדבריו עד אשר יתבררו הדברים היטב.

שוב נזכרתי שהערון השולחן באו"ח סי' ע"ה סעי' ד' מתיר להדיא, וכן באגרות משה או"ח א' סי' מ"ב כתב כן וז"ל: ובזמננו שבעוונותינו הרבים רוב הנשים הולכות פרוצות ראש, אף שהוא באיסור, כתב בערוך השולחן סי' ע"ה שאף להאוסרין נמי יש להקל מאחר דעכ"פ הא אין דרכן לכסות, וערוה לאיסור ק"ש ודברי תורה תלוי בדרך לכסותו ממש ולא שהאיסור מחשיב למקום מכוסה, והביא שם ראייה לזה, ע"כ.

ואף שכל דברי החזו"א חביבין עלינו כמרגליות, מ"מ זהו גם רצונו של צדיק שנאמר מה שעולה במצורתנו, ואף הוא שמח בדברינו וככה למדנו איך להתנהג מספריו והנהגותיו, וזכותו תעמוד לנו לכוון לאמת. ולענ"ד לדייק מדברי מרן החזו"א שכתב בסוף דבריו וכן כתב במ"ב, כי הדברים לא היו ודאים אצלו, ולכן כתב להסתייע מהמשנה ברורה [סי' ע"ה ס"ק י']. ואם טעיתי הריני מבקש מחילה מהקב"ה וממרן.

עכ"פ אשה שמכסה שיערה בפאה נכרית, אף לאוסרים אין לאסור לקרוא ק"ש כנגדה, דהכיסוי שהוא פאה נכרית אינו ערוה, ולא גרע משאר בגדיה דאף אם הם נאים ויפים ככלה תערה כליה ביום חופתה, ודאי שאין עליהם שם ערוה, ולא יעלה על הדעת לאסור לקרוא כנגדם מדין ערוה.

וחנה אני מסופק באשה הרגילה בבית לפני בעלה שלא לכסות ראשה, האם אסור ג"כ לבעלה לקרוא ק"ש כנגדה, דאף לפי דברי החזו"א כיון שחייבת לכסות עשאוה כערוה לכו"ע, אכתי אולי זה דוקא לאחרים מפני שחייבת לכסות בפניהם אבל לא בפני בעלה, וברדאי שיש לחלק בין בעלה לאחרים. ומצאתי במ"ב סי' ע"ה אות י' שכתב וז"ל: שדרכה לכסותו - ואפילו אם אין דרכה לכסותו רק בשוק ולא בבית ובחצר, מ"מ בכלל ערוה היא לכו"ע אפילו בבית, ואסור שם לקרות נגדה אם נתגלה קצת מהן. ודע עוד דאפילו אם דרך אשה זו וחברותיה באותו מקום לילך בגילוי הראש בשוק בדרך הפרוצות, אסור, וכמו לענין גילוי שוקה דאסור בכל

מכוסה]. וגם כל בנות ישראל המחזיקות בדת משה נזהרות מזה מימות אבותינו מעולם ועד עתה, [ולכן] בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן. ולא בא למעט רק בתולות שמתרות לילך בראש פרוע, או כגון שער היוצא מחוץ לצמתן שזה תלוי במנהג המקומות, שאם מנהג בנות ישראל בזה המקום ליוהר שלא לצאת אפילו מעט מן המעט חוץ לקישוריה, ממילא בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן, ואם לאו מותר דכיון שרגילין בהן ליכא הרהור וכדלקמיה, ע"כ.

ונראה מדבריו שכתב שגם בבית אסור, דכוונתו אף לבעלה. ואמרתו לעיין במקור דבריו, וזה החילוי. הנה בשער הציון שם אות י"ז כתב שדברין לקוחים מהיד אפרים. והנה דברי היד אפרים טובבים והולכים על דברי המג"א סי' ע"ה ס"ק ג', שכתב המג"א שם וז"ל: בתולות שדרכן וכו' - קשה דבאה"ע סי' כ"א סעי' ב' כתב לא תלכנה בנות ישראל פרוצות ראש בשוק אחת פנויות ואחת אשת איש וכ"כ הרמב"ם [פרק כ"א מהל' איסורי ביאה הל' י"ז]. ועוד דאייתא בכתובות [דף ט"ו ע"ב] אם יצאה בהינומא וראשה פרוע זהו סימן שהיתה בתולה. ודוחק לומר דפנויות דקתני היינו אלמנה, דא"כ ה"ל לפרש. וי"ל דפרועות ראש דכתב באבן העזר היינו שסותרות קליעות שערן והולכות בשוק, דזה אסור אפי' בפנויה, וכן פירש"י פי' נשא על ופרע ראש האשה. ומ"מ צ"ל דפנויה לא מתסרי מדאורייתא, דאם תאמר דקרא איירי גם בפנויה, א"כ גם בגילוי הראש תהא אסורה לילך, דמהכא יליפנן בכתובות [דף ע"ב ע"א] שלא תלכנה בנות ישראל בגילוי הראש, אלא ע"כ קרא לא איירי בפנויה רק שמדת צניעות היא לכתולות שלא לילך כן, ע"כ.

והנה על קושיא ראשונה שכתב שמכאן משמע שמתור לכתולות לילך פרוצות ראש ובאה"ע"ז כתוב שאסור, כתב על זה ביד אפרים דלכאורה לא קשה מידי, שהכא שרוצה לקרות ק"ש דמיירי בבית או בחצר אין איסור. ופירוש דבריו, דאין על שיערה של פנויה שם ערוה רק בשוק ששמה היא צריכה לכסותו, אבל בבית ובחצר כיון שאין חיוב לכסותו לא הוי ערוה ולכן מותר. (ודברים אלה נראים לי כחומץ לשינים, אבל זה מה דהוה ס"ד). ושוב חזר בו ביד אפרים, דא"כ גם בנשואה יהיה מותר בבית, כיון שאינה חייבת לכסות בבית, ובשו"ע כתב שרק לכתולות מותר. ואני אומר דאי משום הא לא איירא דאין הכי נמי, גם בנשואה מותר, אלא שבכתולה מותר לכל אחד ובנשואה רק לבעלה, כיון דבביתה אינה מכסה שיערה והוא רגיל בה. ואף שהרמ"א [בבסי' ע"ה סעי' ב'] כתב על מ"ש המחבר שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו: אפילו אשתו, אין בזה סתירה, דזה דוקא באשה שדרכה לרחות וז' רריח. ובנשים כמימחיות [יומא דף מ"ז ע"א]

סימן ד'

תשובות קצרות - בעניני צניעות

המתארת במקום שהנשים שרות

שאלת: איך להתנהג אם אתה מתארת אצל איזה משפחות שהם ונשיהם ובנותיהם הגדולות שרים לכבוד שבת.

תשובה: הפעם הזאת הקשית לשאול ואיני יודע צד היתר בדבר, ואני תמיה על המקילים, ואיך זה יתכן שמשפחות כאלה המטיפים תורה ומוסר יומם ולילה יקלו בדבר הזה. וגם על פנויה אין היתר ובפרט בזמן הזה שכולן נדות, וגם אם היא בגיל צעיר מאד שעדיין לא ראתה דם גדה אסור. ואם זה היה רק במשפחה עצמה ואין אורחים החרשתי וכך מסופר על החתם סופר.

לנשק בת מאומצת קמנה

שאלת: אם מותר לנשק ולחבק בנות קטנות המאומצות, (וה"ה לאשה לבנים קטנים).

תשובה: לענ"ד דינם כנכריות ואסור, ואיני רואה צד היתר בדבר. ואף ששמעתי מי שהתיר אבל מי יתן וישמיענו טעמו.

בענין ההפרדה בין גברים לנשים

שאלת: שלפעמים מארגנים שיעור כדי להחזיר בתשובה בבתים פרטיים ויושבים אנשים ונשים, האם מותר. עוד שאלת: ממה שאתם נוהגים אח"כ להתפלל שם ערבית, האם יש בעיה בזה שהנשים נשאות בשעת התפילה בחדר, וכן מה שאינן מכסות ראשן.

תשובה: מותר להם לשבת בחדר אחד כל זמן שאינם יושבים בערובוכיא אלא זה בצד וזה בצד.

ובן מותר להתפלל בחדר שנמצאים שם נשים בצד אחד והגברים בצד אחר ומתפללים לכיוון אחר, כיון שאין זה מקום קבוע לתפילה, ואין צורך במחיצה, וכך נוהגים בדרך כלל בהתנוות וכדומה.

עוד שאלת: בית כנסת בלא מחיצה לגברים ולנשים, האם מותר להתפלל בו.

תשובה: אין להתפלל במקום כזה, אף אם הנשים לא

ודעתי על פי שכלי, באופן מה שחברי טען נגדי אראה כמחשבותי אם כנים דבריו אחזור בי ואם לא נראים לי דבריו אני עומד על דעתי, ומה לי בכך אם יודה לי או לא, כי אין כוונתי לנטות דעתי לדעתי, וכך יהיה דעת חברי שכנגדי להעמיד סכרתו לעצמו, ואחר הויכוח הזה אחזי רבים להטות. אבל אותם הרוצים דוקא שחברו יודה לו, וכוונתו להטות דעת חברו לדעתו, אותם שוגים מדרך האמת ונוטים אל הניצוח ויצא משפט מעוקל. וגם בתפלת ר' נחוניא בן הקנה שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי לא מיירי ולא נתיירא מהמתכבדים בקלונו ח"ו, כי לא נמצאו כאלו בחבורת חז"ל, ועוד מ"ט לא חש על כשלונו ההלכה עצמה ורק על שישמחו בו חבריו. אבל נלע"ד עפ"י דאיתא פרק יש נוחלין [בב"ב דף קל"ג ע"ב] אמר ליה רבא. אני ה' בעתה אחישנה, ופירש רשב"ם ח"ל: איכסף רב עיליש. מרבא פן יאמר רבא בלבו אילו לא הייתי בכאן היה דין שקר וכו'. קרא עליו רבא לנחמו אני ה' בעתה אחישנה. בעת שהצדיקים צריכים לישועה הקב"ה מציאה להם, אף אתה אני יודע כן שמעולם לא באתה תקלה על ידך בדין, שהרי עכשיו זמנני לי הקב"ה קודם שהגעת להוראה ולא נכשלת, עכ"ל. הרי שרב עיליש כמעט נכשל, והקב"ה הזמין לו רבא, והיה שמחה לרבא שזכה להציל רב עיליש, ויותר טוב היה לרב עיליש אילו זיכהו הקב"ה שיעמוד על האמת מעצמו ולא יצטרך להזמנת רבא להצילו ושישמח רבא במצותו. וזו היתה תפלת ר' נחוניא בן הקנה שלא אכשל בדבר הלכה ואצטרך שליח להתזירני, וישמחו בי חברי שזכה להצילני, אלא אתה ה' תזכירני שאעמוד בעצמי על האמת, וכן כל חברי לא נצטרך זה לזה, כן נראה לפע"ד, אבל חלילה וחלילה שישמחו איש בתקלת חברו, עכ"ל החתם סופר.

סכום

- א. מותר לאשה לצאת לרה"ר בפאה נכרית, והוא שלא יהיה שער הפאה פרוע.
- ב. בתולות מותרות לצאת בגילוי ראש, והוא שיהיה שערם מסודר כעין קליעה, ובשער פרוע יש בזה איסור דרבנן.
- ג. אלמנה וגרושה או בעולה צריכות לכסות ראשן, אמנם איסורן הוא רק איסור דרבנן.
- ד. (לאר"ח סי' ע"ה) מותר לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית ואפ"י שהלובשת אינה אשתו.
- ה. אם רגילה אשתו ללכת בבית בלא כיסוי ראש, מותר לבעלה לקרות ק"ש כנגד שיערה.
- ו. נשים פרוצות שבעונותינו הרבים אינן מכסות ראשן כלל, יש להתיר לקרוא ק"ש כנגד שערן.